

บทที่ 2

พระราชบัญญัติทนายความและข้อบังคับเกี่ยวกับทนายความ

ตอนที่ 1

ส่วนที่ 1

พระราชบัญญัติทนายความ

ความหมาย

พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2508 ได้นิยามคำว่า "ทนายความ" หมายความว่า "ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ" (มาตรา 4)

ตามกฎหมายเก่า คือ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2547 ซึ่งเป็นกฎหมายทนายความฉบับแรก¹ ผู้จะเป็นทนายความได้ต้องได้รับอนุญาตจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ กฎหมายเก่าแบ่งทนายความออกเป็น 2 ประเภท คือ ทนายความชั้นหนึ่ง และทนายความชั้นสอง

"ทนายความชั้นหนึ่ง" ได้แก่ทนายความผู้สอบไล่วิชากฎหมายได้รับประกาศนียบัตรเป็นเนติบัณฑิต "ทนายความชั้นสอง" ได้แก่ทนายความซึ่งอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ ได้สอบสวนคุณสมบัติ ความรู้ ความชำนาญแล้ว

ทนายความทั้งสองประเภทนี้มีสิทธิแตกต่างกัน คือ ทนายชั้นหนึ่ง มีสิทธิว่าความได้ทั่วประเทศ ส่วนทนายชั้นสอง ว่าความได้เฉพาะศาลในกรุงเทพฯ หรือหัวเมืองโดยตำบลที่จดไว้ในใบอนุญาตทนายความ กล่าวอีกนัยว่าทนายชั้นสองมีสิทธิว่าความได้เพียงศาลเดียว หากจะไปว่าความในศาลท้องถิ่นที่มีได้จดทะเบียนไว้ต้องขออนุญาตพิเศษเฉพาะเรื่องทุกครั้งไปจึงจะขึ้นศาลได้

ภายหลังต่อมา มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับทนายความออกใช้บังคับอีกหลายฉบับที่สำคัญ เช่น พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2477 กำหนดเพิ่มเติมคุณสมบัติของผู้จะเป็นทนายความ ให้ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีทางนิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัยมีสิทธิเป็นทนายความชั้นหนึ่ง

¹ ตราขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ได้ ต่อมา มี พ.ร.บ. อนุญาต พ.ศ. 2508 แก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้จดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ แต่ยังคงทนายเป็น 2 ประเภท คือ ทนายชั้นหนึ่งและทนายชั้นสอง ที่สำคัญกฎหมายฉบับนี้กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยต้องผ่านการสอบเป็นเนติบัณฑิตที่สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเสียก่อนจึงจะจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้ หากไม่ได้วุฒิเนติบัณฑิตคงมีสิทธิเป็นเพียงทนายชั้นสอง แต่มีสิทธิว่าความในศาลเขตติดต่อ 5 จังหวัด ไม่มีสิทธิขอว่าความข้ามเขตอย่างอดีต การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสต่อต้านอย่างกว้างขวางจากผู้จบปริญญาตรีนิติศาสตร์ จนเป็นเหตุให้เกิดการแก้ไข พ.ร.บ. อนุญาต พ.ศ. 2508 ในปี พ.ศ. 2514 ให้นิติศาสตรบัณฑิตเป็นทนายชั้นหนึ่ง โดยไม่ต้องสอบไล่ได้เป็นเนติบัณฑิต ทนายชั้นหนึ่งมีสิทธิว่าความทั่วราชอาณาจักรดั้งเดิม ส่วนผู้จะมีสิทธิเป็นทนายชั้นสองได้แก่ผู้สอบความรู้ได้ตามที่เนติบัณฑิตยสภากำหนดให้มีการสอบหรือมีวุฒิปริญญาหรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์จากสถานการศึกษาในประเทศไทยซึ่งเนติบัณฑิตยสภาเห็นว่าสถานการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับอนุญาต หรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ ทนายชั้นสองมีสิทธิว่าความในศาลในเขตจังหวัดรวม 10 จังหวัดตามที่ระบุไว้ในใบอนุญาต และมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเฉพาะคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิพากษาหรือสั่ง และมีสิทธิตามประเด็นไปว่าความในศาลอื่นได้ด้วย¹⁷ แต่ปัจจุบัน พ.ร.บ. อนุญาต พ.ศ. 2528 ยกเลิกประเภทของทนาย กล่าวคือ ไม่มีทนายชั้นหนึ่งหรือชั้นสองอีกต่อไป

คุณสมบัติของผู้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความปัจจุบัน

มาตรา 35 กำหนดคุณสมบัติไว้ดังนี้

(1) มีสัญชาติไทย

(2) อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต

(3) สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาทางนิติศาสตร์ หรือประกาศนียบัตรในวิชานิติศาสตร์ซึ่งเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภาทนายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรควรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

¹⁷ พ.ร.บ. อนุญาต พ.ศ. 2508 มาตรา 4 มาตรา 6 แก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 3 มาตรา 5 แห่ง พ.ร.บ. อนุญาต (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2514

- (4) ไม่เป็นผู้ที่มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่าจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ
- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่ยังเกี่ยวแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ
- (10) ไม่เป็นข้าราชการ หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง
- (11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

ข้อสังเกต

คุณสมบัติตามที่กล่าวมาข้างต้นเป็นที่เข้าใจได้ง่าย แต่มีข้อน่าสังเกต คือ คุณสมบัติ (3) กล่าวคือ นอกจากจะต้องมีคุณสมบัติตามที่พระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดไว้แล้ว ผู้ขอจดทะเบียนเป็นทนายความจะต้องเป็นสมาชิกแห่งนิติบุคคลอีกด้วย การเป็นสมาชิกฯ ดังกล่าว ไม่กำหนดประเภทแต่ประการใด ซึ่งต่างจากกฎหมายที่กำหนดประเภทไว้ คือ สามัญสมาชิก หรือสมาชิกวิสามัญ หรือสมาชิกสมทบ

สำหรับคุณสมบัติ (9) ที่ว่า “ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่อง อันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบอาชีพทนายความ” นั้น เนื่องจากปัจจุบันมีผู้พิการ อาทิ เสียแขน ขา เป็นใบ้ เสียดวงตาฯ บอดทั้งสองข้างไม่ว่าโดยกำเนิดหรืออุบัติเหตุ หรือจากการสู้รบป้องกันประเทศแนวเขตชายแดนจำนวนไม่น้อยเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ รวมถึงมหาวิทยาลัย ตลอดจนวิชา เช่น มหาวิทยาลัยรามคำแหง ฯลฯ ผู้ที่กายพิการแต่สามารถศึกษาจนสำเร็จปริญญาตรีทางกฎหมายได้นับว่าใจไม่พิการ จิตไม่บกพร่อง หากใจพิการหรือจิตบกพร่องแน่นอนไม่สามารถเป็นบัณฑิตได้ เมื่อสามารถสำเร็จการศึกษาได้แสดงว่าบุคคลนั้นมีได้หย่อนสมรรถภาพในการทำงาน ปัญหาว่าความพิการจะเป็นอุปสรรคต่อการฝึกอบรมตามมาตรา 38 หรือไม่ การฝึกอบรมย่อมจะใช้วิธีอย่างบุคคลปกติไม่ได้ คณะกรรมการจะใช้วิธีฝึกอบรมอย่างไรจึงจะเหมาะสมซึ่งถ้าคนพิการเหล่านี้ผ่านการอบรมได้ ก็คงจะต้องให้สิทธิเช่นคนปกติทั้งหลาย เรื่องของการฝึกอบรมมรรยาท

ตลอดจนหลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายตามมาตรา 38 นี้ เป็นของใหม่ในประเทศไทย แต่เดิมไม่มีกำหนดไว้ ผู้เขียนเข้าใจว่าสภาพนายความคงต้องอนุมัติ การประกอบอาชีพนายความให้ถ้าบัณฑิตพิการสามารถผ่านการอบรมเช่นนี้ได้ แต่ก็คงจะเป็น ปัญหาแก่ลูกความที่จะมาใช้บริการเนื่องจากไม่สะดวกในการติดต่อทนายดาบอดหรือหูหนวก หรือเป็นใบ้ เป็นต้น ที่ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ สำหรับประเทศไทยบัณฑิตพิการดาบอด หู หนวก หรือเป็นใบ้ คงจะลำบากในการประกอบวิชาชีพนายความ แต่ต่างประเทศ คนพิการดา บอดสามารถเป็นทนายความได้และเป็นทนายความที่มีชื่อเสียงด้วย เช่น นายนอร์แมน นีล ไพค์ (Norman Neal Pike) เป็นต้น

การขออนุญาตประกอบอาชีพนายความ

ผู้ประสงค์ประกอบวิชาชีพนายความต้องยื่นคำขอจดทะเบียนเป็นทนายความต่อสภา ทนายความ เมื่อคณะกรรมการสภาทนายความได้พิจารณาเห็นว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ ในมาตรา 35 และบุคคลเช่นว่านี้ได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาทนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นใน การว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว หรือเป็นบุคคลที่ได้รับการยกเว้นไม่ต้อง ผ่านการอบรมดังกล่าวตามที่มาตรา 38 กำหนดไว้ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการสภาทนาย ความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้ผู้ยื่นคำขอโดยเร็ว (มาตรา 36)

ในกรณีคณะกรรมการสภาทนายความรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอ เป็นทนายความยอมไม่เป็นปัญหา ที่เป็นปัญหาได้แก่การไม่อนุญาต ในกรณีคณะกรรมการไม่รับ จดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้แก่ผู้ยื่นคำขอ กฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการต้องแสดงเหตุ ผลของการไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตไว้โดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ผู้ยื่นคำขอมีสสิทธ ิอุทธรณ์การไม่รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตของสภาทนายความต่อสภานายกพิเศษได้ตาม หลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับ คำวินิจฉัยของสภานายกพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 36)

ใบอนุญาตว่าความ

ใบอนุญาตว่าความแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ใบอนุญาตธรรมดาอายุการใช้ 2 ปี นับแต่วันออก ใบอนุญาตประเภทหนึ่ง กับใบอนุญาตตลอดชีพของผู้ได้รับใบอนุญาตอีกประเภทหนึ่ง ใบอนุญาต ธรรมดานั้นหากประสงค์จะประกอบอาชีพนายความต่อไปต้องขอต่ออายุใบอนุญาตภายใน 90 วันก่อนวันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ การต่ออายุใบอนุญาตคราวหนึ่งใช้ได้สองปี นับแต่วันที่ใบอนุญาต

สิ้นอายุ

ถ้าคณะกรรมการไม่ต่ออายุใบอนุญาตให้ต้องแสดงเหตุผลไว้ถึงเหตุที่ไม่ต่ออายุใบอนุญาต โดยชัดแจ้ง ในกรณีเช่นนี้ทนายความผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์การไม่ต่ออายุใบอนุญาตต่อสถานากพิเศษได้ คำวินิจฉัยของสถานากพิเศษเป็นที่สุด (มาตรา 39)

การขอต่อใบอนุญาตว่าความ

ในกรณีทนายความไม่ได้ยื่นคำขอต่อใบอนุญาตก่อนใบอนุญาตหมดอายุ 90 วัน ยังมีสิทธิขอต่ออายุใบอนุญาตได้อีก หากได้ยื่นคำขอต่ออายุใบอนุญาตภายในเวลาไม่เกิน 60 วัน นับแต่วันที่ใบอนุญาตสิ้นอายุ โดยชำระเงินค่าธรรมเนียมเพิ่มร้อยละ 20 ของค่าธรรมเนียมสำหรับใบอนุญาตนั้น (มาตรา 40)

กรณีใบอนุญาตชำรุดหรือสูญหาย

ในกรณีใบอนุญาตสูญหาย หรือชำรุดเสียหายในสาระสำคัญ ให้ผู้รับใบอนุญาตยื่นคำขอรับใบแทนใบอนุญาตภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ทราบการสูญหายหรือชำรุดเสียหาย (มาตรา 41)

การพ้นสภาพจากการเป็นทนาย

เมื่อปรากฏต่อคณะกรรมการสภาพทนายความว่า ทนายความผู้ใดเป็นผู้ขาดคุณสมบัติตาม มาตรา 35 ไม่ว่าจะขาดก่อนหรือหลังการจดทะเบียนและรับใบอนุญาต ให้ทนายความผู้นั้นพ้นสภาพการเป็นทนายความ คณะกรรมการต้องจำหน่ายชื่อทนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนทนายความ

แต่กรณีดังกล่าวข้างต้นนี้มิให้ใช้บังคับแก่ทนายความผู้ต้องโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดหลังจากทนายความผู้นั้นได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตแล้ว

เมื่อมีการจำหน่ายชื่อทนายความออกจากทะเบียน คณะกรรมการต้องแสดงเหตุผลให้ชัดแจ้ง และทนายผู้นั้นมีสิทธิอุทธรณ์การพ้นสภาพทนายความและถูกจำหน่ายชื่อจากทะเบียนทนายความต่อสถานากพิเศษได้ คำวินิจฉัยของสถานากพิเศษให้เป็นที่สุด (มาตรา 43)

ในกรณีทนายความถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ นายทะเบียนต้องจดแจ้งคำสั่งนั้นไว้ในทะเบียนทนายความและแจ้งคำสั่งนั้นให้ทนายผู้นั้นทราบ แล้วแจ้งคำสั่งนั้นให้ศาลทั่วราชอาณาจักรและเนติบัณฑิตยสภาทราบด้วย (มาตรา 70)

การขาดจากการเป็นทนายความ

ทนายความขาดจากการเป็นทนายความเมื่อ

- 1) ตาย
- 2) บอกลีกจากการเป็นทนายความ
- 3) ขาดการต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง
- 4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 43 หรือ
- 5) ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 66 มาตรา 67 มาตรา 68 หรือมาตรา

69

(หมายเหตุ ให้คู่ตัวบทที่อ้างถึงประกอบการศึกษาค้นคว้า ซึ่งข้อความชัดเจน ไม่ยากต่อการทำความเข้าใจด้วยตนเองได้ - ผู้เขียน)

ทวนกลับมาพิจารณาคุณสมบัติของผู้จะขอใบอนุญาตเป็นทนายความตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ต่อไป นอกจากคุณสมบัติที่กล่าวมาข้างต้น สิ่งที่เป็นสาระสำคัญอันหนึ่งที่เป็นข้อกำหนดคุณสมบัติอื่นไว้ด้วย คือ ผู้ยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความจะต้องมิใช่ผู้ที่เคยเป็นทนายความแต่ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เว้นแต่กาลเวลาจะได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันที่ถูกลบชื่อตามที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 71 ซึ่งมาตรา 35 (11) นำมากำหนดเป็นคุณสมบัติของผู้จะขออนุญาตเป็นทนายความด้วย

ส่วนที่ 2

องค์กรควบคุมวิชาชีพทนายความ

องค์กรควบคุมอาชีพทนายความในประเทศไทย

เนื่องจากอาชีพทนายความเป็นอาชีพที่อิสระต้องรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อประชาชนมีเรื่องต้องขอศาลเป็นที่พึ่งเรียกร้องความเป็นธรรม ผู้ที่มีทุกข์ร้อนเช่นนั้นมักจะมอบให้ทนายความเป็นผู้ดำเนินการว่าต่างแก้ต่างให้แทนตัวความ เพราะฉะนั้นทนายความจึงต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม นอกเหนือจากความรู้ในตัวบทกฎหมาย ทั้งจะต้องสัตย์ซื่อต่อวิชาชีพจะต้องไม่เป็นบุคคลประเภททรยศต่อวิชาชีพ ด้วยเหตุที่ทนายความเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการระเบียบข้อบังคับและการสอดส่องดูแลให้ทนายความอยู่ในขอบเขตแห่งหน้าที่ๆ

ได้รับมอบหมาย มิให้ทนายความนำความรู้ของคนไปก่อให้เกิดความเสียหายและเดือดร้อนต่อประชาชนได้โดยง่าย กฎหมายจึงเข้ามาควบคุมมรรยาทตลอดจนการปฏิบัติหน้าที่ในวิชาชีพนี้ แต่เดิมก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับ (พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เป็นต้นไป) องค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและสอดส่องการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความที่กล่าวนี้ก็คือ “เนติบัณฑิตยสภา” ซึ่งเป็นสถาบันที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นให้มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ

ปัจจุบันภายหลังที่ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับแล้ว องค์กรควบคุมวิชาชีพทนายความได้เปลี่ยนจากเนติบัณฑิตยสภามาเป็น “สภาทนายความ” (มาตรา 6) รายละเอียดในเรื่องนี้จะได้ศึกษาต่อไป

ก่อนจะศึกษาองค์กรควบคุมวิชาชีพทนายความ ในเบื้องต้นควรจะได้ทราบประวัติการปกครองทนายความเป็นพื้นฐานเสียก่อน

ประวัติการปกครองทนายความ

ตามวิธีพิจารณาความของไทยแต่ครั้งโบราณไม่ประสงค์จะให้มียุทธศาสตร์ว่าต่างหรือแก้ต่างตัวความ แต่มุ่งเน้นให้ตัวความพิสูจน์ความผิดด้วยตนเองเป็นสำคัญ เช่น คำน้ำ ลุยไฟ เป็นต้น กฎหมายสมัยโบราณห้ามทนายความเข้ายุ่งเกี่ยวกับคดีในโรงศาล ถือเป็นความผิดมิโทษ ในพระราชกำหนดเก่าเรียกทนายความว่า “พวกขี้ฉ้อหมอคความ” จะเห็นได้ว่า คำว่า “หมอคความ” ยังคิดมาใช้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 165 (15) เดิมใช้คำว่า “หมอคความ” และในกฎหมายลักษณะรับฟ้องบทที่ 1 กล่าวไว้ว่า “ผู้ใดมิใช่คดีคน มิใช่คดีบิดามารดา ปู่ย่าตายาย หรือป้า น้าอา บุตร ภรรยา พี่น้องคน บังอาจเก็บเอาเนื้อความผู้อื่นมาฟ้องร้อง ผู้นั้นบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่านเป็นละเมิดให้ใหม่โดยยศฐาคักดี อย่าให้รับฟ้องไว้พิจารณา” แสดงว่าประวัติดั้งเดิมของทนายความเริ่มต้นด้วยถูกตราหน้าว่าเป็นพวกขี้ฉ้อหมอคความ ซึ่งบังอาจให้ยากแก่ความเมืองท่านเป็นความผิดมิโทษ เป็นที่รังเกียจในบ้านเมือง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ทรงตั้งกระทรวงยุติธรรมเมื่อ ร.ศ. 110 (พ.ศ. 2434) จึงมีพระราชบัญญัติจัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ร.ศ. 111 บัญญัติสาระสำคัญไว้ว่า “ราษฎรทั้งหลายผู้มีอรรถคดีจะปรึกษาหารือผู้รู้กฎหมายให้เรียบเรียงแต่งฟ้องแล้วนำมาขึ้นต่อศาล ให้ลงชื่อผู้แต่ง ผู้เขียนไว้ด้วย...ฯลฯ พ.ร.บ.จัดการศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรม ร.ศ. 111 นี้ เป็นกฎหมายฉบับแรกที่อนุญาตให้มีทนายความแต่งเขียนฟ้องแทนตัวความได้

เมื่อกล่าวถึงเรื่องกฎหมายควบคุมทนายความ กฎหมายที่ควบคุมทนายความนั้นมีเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ ร.ศ.127 (พ.ศ.2451) ในพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้ศาลมีอำนาจห้ามทนายผู้ประพฤติตนไม่สมควรมิให้ว่าความในศาลใดศาลหนึ่งหรือทุกศาลได้และให้เสนาศึกษะทรวงยุติธรรมตั้งกฎข้อบังคับเรื่องทนายความได้ (มาตรา 127) กฎหมายฉบับนี้แสดงว่าศาลเป็นผู้ควบคุมทนายความมาแต่เริ่มแรกตั้งแต่ปี ร.ศ.127 เป็นต้นมา มีคำพิพากษาฎีกาวินิจฉัยห้ามทนายความว่าความในศาลเป็นบรรทัดฐาน เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 168/2454 ตัดสินว่าความประพฤติของ ม.ร.ว.เชย ปรากฏในสำนวนนี้ว่าหาเลี้ยงชีพทางทนายว่าความก็ชอบแต่จะตั้งหน้ารักษาสัตย์สุจริต เชิดชูลาภนิตินาสน์ แต่นี้กลับมาพยายามกระทำพยานเท็จ ทำลายล้างความยุติธรรม ดังนี้ เห็นด้วยเกล้าว่าไม่ควรยอมอนุญาตให้ ม.ร.ว.เชย เป็นทนายว่าความของราษฎรได้ในศาลยุติธรรมต่อไป ... ฯลฯ เป็นต้น

คำพิพากษาคดีนี้เป็นตัวอย่างชี้ให้เห็นว่าศาลนั้นได้ควบคุมทนายมาแต่ ร.ศ.127 ภายหลังจากต่อมาในปี พ.ศ. 2457 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้ทรงตราพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 ขึ้นใช้บังคับ โดยมีพระราชปรารภในกฎหมายนั้นว่า มีพระราชกำหนดกฎหมายให้โจทก์จำเลยผู้มีอรรถคดีต่างทนายว่าต่างแก้ต่างได้ในศาลสถิตย์ยุติธรรมและมีเจ้าถ้อยหมอบความกับบุคคลผู้ไร้คุณสมบัติเข้ามาแอบแฝงหากินเป็นทนาย ณ โรงเรียนเป็นอันมากและกฎข้อบังคับทนายความซึ่งมีอยู่ ณ บัดนี้ ยังไม่เพียงพอที่จะสอดส่องครอบงำตลอดทั่วถึงบุคคลเหล่านั้น ทรงพระดำริเห็นว่าบรรดาชนทั้งหลายผู้จะไปหาเลี้ยงชีพเป็นทนายความควรจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติและควรประพฤติตนอยู่ในมรรยาทอันดีงามเป็นอันเดียวกัน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตราพระราชบัญญัตินี้ไว้โดยให้อำนาจเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้วางแบบและข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ทั้งนี้ โดยอนุมัติของเสนาศึกษะทรวงยุติธรรมร่วมกับอธิบดีศาลฎีกากับอธิบดีศาลอุทธรณ์ แสดงให้เห็นว่า"เนติบัณฑิตยสภา"ได้เริ่มมีบทบาทควบคุมทนายความตั้งแต่ปี พ.ศ. 2457 หลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ.ทนายความเรื่อยมา เช่น พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2477 กำหนดให้ผู้จบปริญญาตรีทางกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเป็นทนายความชั้นหนึ่ง เพราะเดิมมีแต่เนติบัณฑิตที่จบจากโรงเรียนกฎหมายและทนายสอบไล่ ต่อมาในปี พ.ศ. 2508 มี พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2508 ออกใช้บังคับ ซึ่งขณะนั้นมีการตั้งสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาแล้ว ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้โอนอำนาจการออกใบอนุญาตว่าความจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ให้เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้มีอำนาจโดยเด็ดขาด เนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้ออกใบอนุญาตและควบคุมทะเบียนและมรรยาททนายความพร้อมเบ็ดเสร็จ การควบคุมของ

เนติบัณฑิตยสภาในตอนแรกๆ นั้นมุ่งจะดำเนินการตามแบบเนติบัณฑิตยสภาของอังกฤษ โดยผู้ที่จบปริญญาตรีทางนิติศาสตร์แล้วจะต้องผ่านการสอบเนติบัณฑิตสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเสียก่อนจึงจะจดทะเบียนเป็นทนายความชั้นหนึ่งได้ ถ้าจบปริญญาตรีอย่างเดียวเป็นได้แค่ทนายชั้นสอง จากหลักเกณฑ์นี้ก่อให้เกิดปฏิกิริยาของบัณฑิตนิติศาสตร์ทั้งหลายว่าเป็นการกดขี่ ปิดกั้นเสรีภาพของชาวมหาวิทยาลัย มีการประท้วงถึงกับกรีดเลือดกรีดเนื้อกัน กาลเวลาล่วงมาจนกระทั่งสมาคมทนายความแห่งประเทศไทย (นายมารุต บุณนาท เป็นนายกสมาคมขณะนั้น) ได้เป็นแกนนำเคลื่อนไหว เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในเรื่องนี้ จนในที่สุดนิติศาสตร์บัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเป็นทนายความชั้นหนึ่งทั่วกัน กาลเวลาผ่านไปทนายความส่วนใหญ่มีความรู้สึกร่วมกันว่าควรโอนอำนาจจากเนติบัณฑิตยสภามาให้ทนายความปกครองตนเอง จนเป็นที่มาแห่งองค์กรปกครองตนเอง “สภาทนายความ”

สภาทนายความ

นับแต่ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับ^{1/} องค์กรควบคุมทนายความซึ่งเดิมขึ้นอยู่กับเนติบัณฑิตยสภาได้เปลี่ยนมาเป็น “สภาทนายความ” ความเป็นมาของสภาทนายความเกิดขึ้นจากความรู้สึกไม่พอใจที่ทนายความต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความและการดูแลของเนติบัณฑิตยสภา ทนายความส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่า ถึงเวลาแล้วที่ทนายความควรมีองค์กรปกครองตนเองโดยทนายความด้วยกัน เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ เช่น แพทย์ มีแพทยสภาปกครองดูแล สถาปนิก วิศวกร นักบัญชี ฯลฯ ต่างมีองค์กรปกครองตนเองโดยคนวิชาชีพเดียวกัน แม้แต่ผู้พิพากษา หรือพนักงานอัยการ ก็มีคณะกรรมการตุลาการ คณะกรรมการอัยการควบคุมดูแลอยู่ แต่วิชาชีพทนายความกลับถูกปกครองโดยเนติบัณฑิตยสภาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาและอัยการเป็นส่วนใหญ่ แม้จะมีทนายความร่วมเป็นกรรมการอยู่บ้างก็เป็นส่วนน้อย ในทางกลับกันทนายความไม่มีสิทธิเข้าเป็นคณะกรรมการตุลาการ ไม่มีสิทธิเป็นคณะกรรมการอัยการ ทนายความจึงรู้สึกไม่ยินดีที่มีขบวนการแขนงอื่นเข้ามาปกครองให้คุณให้โทษทนายความเมื่อเสียงเรียกร้องมากขึ้น สมาคมทนายความแห่งประเทศไทยโดยผู้บริหารแต่ละสมัยได้เป็นแกนนำ สืบทอดเจตนารมณ์เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เรียกร้องกฎหมายปกครองตนเองขึ้นโดยสันติวิธี ด้วยการรับฟังความคิดเห็นจากทนายความ จัดประชุม ตลอดจนรวบรวมความคิดเห็นจากทนายความในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ จัดให้มีการสัมมนาหลายครั้งจนได้มติเกี่ยวกับเรื่องนี้ออกมาหลัก

^{1/} ตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528

ค้นประสานกับทนายความที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ ใช้เวลาต่อสู้ เคลื่อนไหว เรียกร้องยาวนานถึง 15 ปี 11 เดือน รายละเอียดศึกษาเพิ่มเติมได้จากบทความ “ความรู้ทั่วไป พ.ร.บ. สภาทนายความ” โดยอาจารย์ชาญ แก้วชูใส วารสารทนายประจำบ้าน ปีที่ 2 ฉบับที่ 14/2528

องค์กรควบคุมอาชีพทนายความอเมริกัน

ในสหรัฐอเมริกาก็มีองค์กรควบคุมมาตรฐานวิชาชีพทนายความดุจกัน เนติบัณฑิตยสภา (Bar Association) เป็นองค์กรสำคัญขององค์กรหนึ่งในการควบคุมและยกระดับมาตรฐานของทนายความ ในแต่ละมลรัฐ (state) ก็มีเนติบัณฑิตยสภาของตนเอง นอกจากนี้บาง City หรือ Country ของแต่ละมลรัฐก็ยังมีเนติบัณฑิตยสภาท้องถิ่น (Local Bar Association) ของตนเองซ้อนเนติบัณฑิตยสภามลรัฐ (State Bar Association) อีกด้วย อาจารย์วรชัย พิจารณ์จิตร ประมาณว่าในสหรัฐอเมริกา มีเนติบัณฑิตยสภา (Bar Association) เป็นจำนวนกว่า 1,000 แห่ง นับว่ามากแต่ก็ได้สัดส่วนกับจำนวนผู้ประกอบการอาชีพนี้ซึ่งมีจำนวนมากเช่นกัน เนติบัณฑิตยสภาที่สำคัญที่สุดในสหรัฐอเมริกาคือเนติบัณฑิตยสภาสหรัฐอเมริกา (The American Bar Association) ซึ่งต่อไปจะเรียกว่า ABA. เป็นองค์กรที่คอยควบคุมผู้ประกอบการอาชีพกฎหมายทั่วสหรัฐอเมริกา ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1874 มีสมาชิกอยู่ทั่วสหรัฐอเมริกาประกอบด้วยทนายความเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีผู้พิพากษา เจ้าหน้าที่รัฐบาล อาจารย์กฎหมายในมหาวิทยาลัย เจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารของศาลและนักธุรกิจในสาขาต่างๆ เป็นสมาชิก อาจกล่าวได้ว่า ABA. มีสมาชิกและบทบาทด้านวิชาชีพกฎหมายมากที่สุดในสหรัฐอเมริกา จัดเป็นองค์กรระหว่างรัฐ หรือองค์กรของประเทศที่มีข่ายการทำงานอย่างกว้างขวางคอยควบคุมผู้ประกอบการวิชาชีพด้านกฎหมายอย่างใกล้ชิด ออกกฎเกณฑ์ทั้งระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอาชีพนี้เป็นที่ยอมรับจากส่วนใหญ่ของเนติบัณฑิตยสภาของมลรัฐต่างๆ ด้วยเหตุ ABA. มีสมาชิกอยู่ทั่วประเทศ ทำให้การควบคุมดูแลผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกทุกคนถูกปลูกฝังให้มีความรับผิดชอบในการที่จะช่วยกันดูแล ปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในวิชาชีพนี้ ที่สำคัญ ABA. เป็นผู้ก่อให้เกิดประมวลความรับผิดชอบแห่งวิชาชีพ (Code of Professional Responsibility) ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกือบทุกมลรัฐถือปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นกฎหมายที่วางหลักการควบคุมความประพฤติของผู้ประกอบการชีพด้านกฎหมาย อันประกอบด้วยสาระสำคัญ 3 ส่วน คือ

1) **Cannons** เป็นบทบัญญัติทั่วไปที่กล่าวถึงบรรทัดฐานที่ยอมรับกันในสังคม (Statement of

Axiomatic Norms) เกี่ยวกับความประพฤติของทนายความที่พึงประพฤติในด้านความสัมพันธ์กับสาธารณชน

2) **The Ethical Considerations** เป็นบทบัญญัติที่วางหลักการใหญ่ๆ เพื่อเป็นแนวทางให้ทนายความยึดถือในการประกอบอาชีพในยามที่เผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันออกไป โดยให้ค่านึงถึงศีลธรรมจรรยาบรรณที่ถูกต้องเป็นหลัก

3) **The Disciplinary Rules** เป็นบทบัญญัติที่ช่วยวินัยของทนายความซึ่งบัญญัติถึงระดับมาตรฐานขั้นต่ำสุดที่ทนายความสามารถจะกระทำได้ปราศจากความคิด ถ้าประพฤติปฏิบัติต่ำกว่ามาตรฐานขั้นต่ำของ The Disciplinary Rules นี้ ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนวินัยของวิชาชีพ อันจะต้องได้รับการลงโทษ

นอกจากนี้เพื่อเป็นการปรับปรุงมาตรฐานของวิชาชีพ ABA. ยังเป็นผู้จัดให้มีการจัดหลักสูตรอบรมผู้พิพากษา ทนายความ และมีคณะกรรมการค้นคว้าทางด้านกฎหมายเพื่อให้คำแนะนำต่อระบบการศึกษากฎหมายในโรงเรียนกฎหมาย (Law school) ต่างๆ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ส่วนบทบาทในด้านอื่นก็มีอีกมากมาย เช่น การวางโปรแกรมปรับปรุงระบบการบริหารทางทัณฑวิทยา การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่คนยากจน การบรรจุหลักสูตรพื้นฐานทางด้านกฎหมายให้กับโรงเรียนมัธยมศึกษาของประเทศ ฯลฯ เป็นต้น

สำหรับการควบคุมวิชาชีพนี้ในระดับของมลรัฐก็เป็นไปโดยเนติบัณฑิตยสภามลรัฐ (State Bar Association) และศาลมลรัฐ (State Court) เป็นสถาบันควบคุมมาตรฐานและจรรยาบรรณของทนายความที่ประกอบอาชีพภายในมลรัฐของตน โดยทั่วไปเนติบัณฑิตยสภามลรัฐ (State Bar Association) เป็นผู้วางกฎเกณฑ์ต่างๆ หรือข้อบังคับที่ทนายความพึงปฏิบัติและพึงละเว้นในการประกอบอาชีพเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน กฎเกณฑ์หรือข้อบังคับและบทกำหนดโทษเหล่านี้ ในแต่ละมลรัฐก็แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่นใน California ก็ยังมี Business and Professional Code อันเป็นบทบัญญัติที่ด้วยคุณสมบัติของทนายความและวางบทบัญญัติให้ผู้ที่ประกอบอาชีพทนายความใน California ต้องสอบผ่าน Professional Responsibility Examination ก่อน อันเป็นวิธีการที่จะให้ทนายความได้สำนึกและเข้าใจในหน้าที่ของตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของทนายความต่อลูกค้า ซึ่งทนายความอาจถูกฟ้องร้องให้รับผิดชอบลูกค้าได้ทั้งทางแพ่งและอาญาอันสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนโดยมิชอบ เป็นต้น

อำนาจการถอดถอนใบอนุญาต

แม้ว่าศาลต่างๆ ภายในมลรัฐจะเป็นผู้ดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ แต่ก็เฉพาะศาลสูงสุด (The Supreme Court) ของแต่ละมลรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจถอดถอนใบอนุญาตประกอบอาชีพทนายความในมลรัฐของตนจากทนายความผู้ประกอบอาชีพโดยมิชอบ (misconduct) หรือฝ่าฝืนบทบัญญัติของ Canons, The Ethical Consideration, The Disciplinary Rules ได้ นอกจากนี้ศาลสูงสุดของแต่ละมลรัฐยังอาจให้ Attorney General (อธิบดีอัยการ) เป็นผู้ดำเนินคดีอาญาทนายความผู้ถูถอดถอนใบอนุญาตดังกล่าวในฐานะความผิดต่อหน้าที่ได้อีกด้วย

อนึ่ง นอกจากทนายความจะถูกควบคุมโดยเนติบัณฑิตยสภาท้องถิ่น (Local Bar Association) เนติบัณฑิตยสภามลรัฐ (State Bar Association) เนติบัณฑิตยสภาสหรัฐอเมริกา (The American Bar Association) ศาลของมลรัฐ (State Court) และโดยประมวลกฎหมาย (Code) ต่างๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ทนายความในสหรัฐอเมริกายังควบคุมกันเองในรูปแบบของกลุ่มอีกด้วยสืบเนื่องมาจากในสหรัฐอเมริกานั้น การทำงานของทนายความถูกแยกไปตามความชำนาญแต่ละสาขาของวิชากฎหมาย (Specialized field) เช่น เรื่องภาษีอากร หุ้นส่วนบริษัท ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า การขนส่งทางบก ทางทะเล ฯลฯ เป็นต้น ทำให้พวกที่ทำงานอยู่ในสาขาเดียวกันต้องคอยควบคุมกันเองเพื่อจะทำให้มาตรฐานในวิชาชีพของตนดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับในวงการอันจะนำมาซึ่งชื่อเสียง ความมีมาตรฐานและอัตราค่าบริการที่เพิ่มตามด้วย พวกหรือกลุ่มนี้จะก่อตั้งสมาคมของตนเองขึ้น มีกฎข้อบังคับว่าด้วยคุณสมบัติและมาตรฐานของวิชาชีพนี้เป็นหลักและจะคอยดำเนินคดีต่อผู้ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของกลุ่ม อันเป็นการรักษาคุณภาพและมาตรฐานของทนายความและงานด้านกฎหมายในสาขาดังกล่าวเป็นอย่างดี

ที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนี้ จะเห็นว่ากว่าจะเป็นทนายความประกอบอาชีพในสหรัฐอเมริกาได้นั้นมิใช่เป็นของง่ายเลย นับแต่การเข้าศึกษาโรงเรียนกฎหมาย (Law School) ก็ยากอยู่แล้ว เพราะต้องแข่งขันกับคนจำนวนมากที่ต้องการเข้าศึกษา เมื่อเข้าไปได้แล้วกว่าจะจบได้ไม่ใช่ของง่ายอีกเช่นกัน และแม้จะจบมาแล้วก็เชื่อว่าจะได้ประกอบอาชีพทนายความทันทีก็หาไม่ ยังต้องพบกับอุปสรรคในการสอบของเนติบัณฑิตยสภาและการสอบปลีกย่อยของแต่ละมลรัฐที่จะไปประกอบอาชีพอีก พอถึงเวลาได้ประกอบอาชีพจริงๆ ก็ยังต้องระมัดระวังความประพฤติของตนอย่างสม่ำเสมอให้อยู่ภายในขอบเขตของกฎหมายต่างๆ ที่ออกมาควบคุมอย่างจริงจัง เพราะความยากต่างๆ เหล่านี้ ทำให้อาชีพทนายความเป็นที่ยอมรับและยกย่องว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติในสังคมอเมริกัน

องค์กรควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น

ในประเทศญี่ปุ่นมีองค์กรควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายที่น่าสนใจศึกษาชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า “นิชิเบนเรน” (Nichibenren) แปลว่า “สหพันธ์เนติบัณฑิตยสมาคมแห่งประเทศไทย” (The Japan Federation of Bar Association) เป็นองค์กรเอกชนอิสระไม่ขึ้นต่อทางการและถือว่าเป็นหนึ่งในสามของอำนาจตุลาการญี่ปุ่นที่มีความสำคัญมาก อีกสองส่วนได้แก่ศาลและสำนักงานอัยการ เมื่อรวมสามส่วนเข้าด้วยกันก็กลายเป็นหนึ่งในอำนาจอธิปไตยของประเทศญี่ปุ่น

“นิชิเบนเรน” ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2492 โดยพระราชบัญญัติทนายความ (Lawyer Law) ซึ่งบังคับใช้มาจนทุกวันนี้ มีสำนักงานใหญ่อยู่ในกรุงโตเกียว การบริหารงานเป็นอิสระครอบคลุมเนติบัณฑิตยสมาคมแห่งท้องถิ่นด้วยงบประมาณของตนเอง ตามประวัติระบบเนติบัณฑิตของประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นมากกว่า 100 ปี แต่เดิมนั้นเนติบัณฑิตยสมาคมทั้งหลายไม่ใช่องค์กรอิสระ แต่อยู่ภายใต้การควบคุมของหัวหน้าพนักงานอัยการแห่งสำนักงานอัยการประจำศาลท้องถิ่น ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเนติบัณฑิตยสมาคมทั้งหลายจึงกลายเป็นองค์กรอิสระสืบมาจนปัจจุบัน นักกฎหมายที่สอบผ่านการแข่งขันเป็นเนติบัณฑิตแห่งชาติจะได้รับการรับรองให้ประกอบวิชาชีพกฎหมายเป็นทนายความในประเทศญี่ปุ่นได้ นอกจากนี้ศาสตราจารย์หรือรองศาสตราจารย์ซึ่งสอนกฎหมายในมหาวิทยาลัยไม่น้อยกว่า 5 ปี รวมทั้งอัยการและผู้พิพากษาซึ่งเกษียณอายุหรือลาออกจากราชการแล้วก็จะได้รับอนุญาตให้ว่าความได้เช่นเดียวกัน ทนายความทุกคนจะต้องจดทะเบียนทั้งที่เนติบัณฑิตยสมาคมแห่งท้องถิ่นและนิชิเบนเรน จึงจะมีสิทธิว่าความได้ บุคคลอื่นนอกจากนี้หากว่าความ หรือให้คำปรึกษาทางกฎหมายโดยมีค่าตอบแทนถือว่าฝ่าฝืนต่อพระราชบัญญัติทนายความ

อนึ่ง มิใช่เฉพาะแต่ผู้ที่จะประกอบวิชาชีพทนายความเท่านั้นที่จะต้องสอบแข่งขันเป็นเนติบัณฑิตแห่งชาติ ผู้ที่จะเป็นผู้พิพากษา อัยการ ต้องสอบแข่งขันคู่กัน สำหรับการสอบเนติบัณฑิตแห่งชาตินี้อยู่ในการจัดการของสถาบันวิจัยและฝึกอบรมทางกฎหมาย (The Legal Research and Training Institute) ซึ่งอยู่ในความควบคุมของศาลสูงสุด^{1/}

ข้อสังเกต เมื่อเปรียบเทียบองค์กรควบคุมทนายความของประเทศไทย คือ สภาทนายความ กับองค์กรควบคุมทนายความของต่างประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ถือได้ว่าองค์กรควบคุม

^{1/} วิชา มหาคณ, “องค์กรควบคุมผู้ประกอบวิชาชีพกฎหมายของประเทศญี่ปุ่น” บทบัณฑิตย เล่ม 39 พ.ศ.2525 ตอน 4 หน้า 470

ทนายความของประเทศไทยเป็นสากล แม้แนวคิดเดิมจะแยกเป็นอิสระจากเนติบัณฑิตยสภาก็ตาม แต่เมื่อตราเป็นกฎหมายก็ยังคงกำหนดให้ทนายความต้องเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภาด้วย (มาตรา 35 (3)) จึงนับว่าถูกต้องเป็นสากล หากแยกเป็นอิสระแล้วก็จะป็นองค์กรประหลาด อาจมีแห่งเดียวในโลกที่แยกตัวออกจากเนติบัณฑิตยสภา ทั้งจะเป็นเหตุให้ทนายความไม่ใช่วิชาชีพทางกฎหมายอีกต่อไป เพราะความหมายของวิชาชีพทางกฎหมายนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์คุณ 4 ประการ กล่าวคือ

- 1) ต้องเป็นองค์กร (Organization)
- 2) มีการฝึกอบรม (Learning)
- 3) มีอุดมการณ์เพื่อบริการประชาชน (Spirit of Public service)
- 4) เป็นเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรม (Officer of the court) หรือ Administration of Justice หรือ Judicial processes ที่กล่าวมานี้เป็นมาตรฐานสากล ไม่ว่าจะป็นระบบกฎหมายจารีตประเพณี เช่น อังกฤษ มี English Bar สหรัฐอเมริกา มี American Bar Association ระบบประมวลกฎหมาย เช่น ฝรั่งเศส เยอรมนี ก็มีเนติบัณฑิตยสภาเรียกว่า Barreau เป็นองค์กรควบคุม ระบบสังคมนิยม แม้แต่คอมมิวนิสต์ เช่น รัสเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ก็มี People Bar เป็นองค์กรควบคุมวิชาชีพนี้ เพราะเป็นการประกอบอาชีพทางกฎหมายโดยเฉพาะทนายความมีสภาพเป็นการผูกขาด คนทั่วไปทำไม่ได้ นอกจากได้รับอนุญาตเป็นทนายเท่านั้น ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีองค์กรควบคุมไม่ให้ทนายเอารัดเอาเปรียบ มิให้ทนายความบีบบังคับลูกความเกินขอบเขต ข้อพึงสังเกต ไม่ว่าเนติบัณฑิตยสภาอังกฤษหรืออเมริกันจะมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ทั้งนี้เพราะเนติบัณฑิตยสภาของประเทศเริ่มต้นจากทนายความ ผู้พิพากษาของต่างประเทศมาจากอาชีพทนายความ กล่าวคือ ทนายความถูกเลือกไปเป็นผู้พิพากษา ซึ่งต่างกับประเทศไทยผู้พิพากษามาจากการสอบคัดเลือก เนื่องจากผู้พิพากษาก็เป็นอาชีพทางกฎหมายอย่างหนึ่งอยู่ในกระบวนการยุติธรรมเช่นเดียวกับทนายความ ดังนั้นเนติบัณฑิตยสภาทั่วโลกจึงมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ดังได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้พิพากษาถูกเลือกมาจากทนายความผู้ประสบความสำเร็จในวิชาชีพ ทนายความกับผู้พิพากษาจึงมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากเวลาที่มีการประชุมเนติบัณฑิตยสภาระหว่างประเทศ (International Bar Association) มักจะมีการประชุม World judge's Assembly ควบคู่กันไปด้วย ทนายความในต่างประเทศจะไม่แยกตัวออกจากเนติบัณฑิตยสภา เพราะถ้าทนายความยังอยู่ในความควบคุมของเนติบัณฑิตยสภาซึ่งมีผู้พิพากษารวมอยู่ด้วย ความหมายของการเป็นเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรม (officer of the court) ก็ยังคงอยู่ แต่ถ้าหลุดออกไปเป็นองค์กรเอกเทศแล้วความ

หมายเช่นว่านี้ก็หายไป ยิ่งกว่านั้นยังตระหนักไปถึงว่าลูกความที่มีข้อพิพาทกับทนายความนั้นจะมีความรู้สึกในด้านศรัทธาต่อองค์กรของทนายความที่เป็นเอกเทศเพียงใด เกี่ยวกับองค์กรสภาทนายความกับเนติบัณฑิตยสถานนั้น อาจารย์ทวี กสิยพงศ์ อดีตเลขาธิการเนติบัณฑิตยสภาและนายทะเบียนทนายความได้ตั้งข้อสังเกต (ในการอภิปรายหัวข้อ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2528 กฎหมายเพื่อการปกครองตนเอง ณ ห้องประชุมคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง วันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2528) ว่า “ทุกๆ ประเทศในโลกมีเนติบัณฑิตยสภาเป็นองค์กรควบคุมวิชาชีพทั้งนั้น ไม่ว่าจะโลกเสรีหรือโลกคอมมิวนิสต์ ไม่ว่าจะประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย (Code Law) หรือระบบกฎหมายสังคมนิยม (Socialist Law) ก็ตาม...ฯลฯ”

ดังนั้น เมื่อพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบันกำหนดคุณสมบัติให้ผู้จะเป็นทนายความต้องเป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาด้วย ผู้เขียนจึงว่าเป็นสากล

ต่อไปจะกล่าวถึงพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528 ตามลำดับ

ส่วนที่ 3

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน

ความเบื้องต้น

พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2528 แบ่งสาระสำคัญออกเป็น 10 หมวดใหญ่ ดังนี้

หมวด 1 ว่าด้วยสภาทนายความ (มาตรา 6 – 10)

หมวด 2 ว่าด้วยสมาชิกสภาทนายความ (มาตรา 11 – 13)

หมวด 3 ว่าด้วยคณะกรรมการสภาทนายความ (มาตรา 14 – 32)

หมวด 4 ว่าด้วยการขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ (มาตรา 33 – 44)

หมวด 5 ว่าด้วยการประชุมใหญ่ของสภาทนายความ (มาตรา 45 – 50)

หมวด 6 ว่าด้วยมรรยาททนายความ (มาตรา 51 – 53)

หมวด 7 ว่าด้วยคณะกรรมการมรรยาททนายความ (มาตรา 54 – 72)

หมวด 8 ว่าด้วยกองทุนสวัสดิการทนายความ (มาตรา 73)

หมวด 9 ว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (มาตรา 74 – 81)

หมวด 10 ว่าด้วยบทกำหนดโทษ (มาตรา 82 – 83)
บทเฉพาะกาลมาตรา 84 – 89 รวม 6 มาตรา และอัตราค่าธรรมเนียมต่างๆ รวมทั้งหมด 89
มาตรา

เหตุผลที่ตรา พ.ร.บ. หมายความ พ.ศ.2528

เหตุผลที่อ้างไว้ในประกาศราชกิจจานุเบกษาว่า โดยที่กฎหมายว่าด้วยหมายความได้ใช้
บังคับมานานแล้วและมีบทบัญญัติบางประการที่สมควรปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมเพื่อควบคุม
การส่งเสริมการประกอบอาชีพทนายความ เช่น ให้มีสภาพทนายความเพื่อควบคุมมรรยาทของทนาย
ความ ให้มีกองทุนสงเคราะห์ทนายความเพื่อช่วยเหลือทนาย เป็นต้น และสมควรให้มีกฎหมายว่า
ด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรง เพื่อให้การช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้สามารถ
กระทำได้อย่างกว้างขวางและทันกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้^{1/}

จุดเด่นของพระราชบัญญัติฉบับนี้

ก่อนจะศึกษาสาระสำคัญของ พ.ร.บ.หมายความ พ.ศ. 2528 ในเบื้องต้นนี้ใครจะเสนอแนะ
นักศึกษาให้สังเกตจุดเด่นของกฎหมายฉบับนี้ 4 ประการ คือ

- 1.) เป็นองค์กรที่แยกตนเองเป็นอิสระ
- 2.) สามารถนำเงินที่ได้จากการจดทะเบียนทนายมาใช้จ่ายช่วยเหลือประชาชนทาง
กฎหมาย โดยกำหนดโครงสร้างใหม่ที่จะมีส่วนได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- 3.) มีกองทุนสวัสดิการทนายความ
- 4.) มีการฝึกอบรมก่อนประกอบวิชาชีพทนายความ

รายละเอียดเหล่านี้จะได้ศึกษาต่อไป

สาระสำคัญที่ควรสนใจได้แก่หมวด 1 สภาพทนายความ หมวด 3 คณะกรรมการสภาพทนาย
ความ หมวด 4 การขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความ หมวด 6 มรรยาททนาย
ความ หมวด 7 คณะกรรมการมรรยาททนายความ หมวด 8 การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
หมวด 10 บทกำหนดโทษและบทเฉพาะกาล ที่ยกมากล่าวข้างต้นมิได้หมายความว่าหมวดอื่นๆ ที่
ไม่ได้กล่าวอ้างไว้จะไร้ความสำคัญก็หาไม่ ทุกหมวดล้วนมีความสำคัญที่นักศึกษาพึงทำความเข้าใจ
ที่ไม่ได้อ้างไว้เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่ยากต่อการทำความเข้าใจด้วยตนเอง หากยกมาอธิบาย

^{1/} ประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับพิเศษ) เล่มที่ 102 ตอนที่ 129 วันที่ 19 กันยายน 2528

ทั้งหมดจะทำให้ผู้มีศึกษานี้หนาเกินความจำเป็น จึงใคร่ขอทำความเข้าใจต่อนักศึกษาในเบื้องต้นนี้

ข้อเสนอแนะประการถัดมาในการศึกษาวิชาการใดก็ตาม ควรจะได้ศึกษาถึงใกล้ตัวเสียก่อน เป็นเบื้องต้น หากสิ่งใกล้ตัวยังไม่เข้าใจชัดเจนจะเป็นปัญหาในการศึกษาระดับสูงขึ้นไปเป็นลำดับ ดังนั้นสิ่งใกล้ตัวในขณะที่ใช้กฎหมายฉบับนี้คือเรื่องบทเฉพาะกาล กล่าวคือผลกระทบของพระราชบัญญัตินี้ต่อบรรดาทนายความที่เป็นอยู่ก่อนกฎหมายฉบับนี้จะใช้บังคับจะเป็นอันใด เรื่องนี้พอจะสรุปได้ว่า

1) ผู้ได้รับใบอนุญาตเป็นทนายทั้งชั้นหนึ่งและชั้นสองตามกฎหมายเก่า แม้จะมีกฎหมายใหม่นี้ออกใช้บังคับแล้ว ยังคงถือว่าใบอนุญาตที่ออกให้ตามกฎหมายเก่านั้น เป็นใบอนุญาตตามพระราชบัญญัตินี้ แต่มีอายุใช้ได้เพียงวันที่ 31 ธันวาคม ของปีที่พระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับเท่านั้น ดังนั้นเมื่อ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2528 เป็นต้นไป ใบอนุญาตให้เป็นทนายความซึ่งออกก่อนวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ถือว่าใช้ได้ตามกฎหมายใหม่นี้แต่ไม่ใช่ตลอดไป คงใช้ได้ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2528 เท่านั้น เมื่อครบกำหนดแล้วสามารถต่ออายุใบอนุญาตตามกฎหมายใหม่ได้ มีข้อสังเกตสำหรับทนายชั้นสองตามกฎหมายเก่าก็สามารถต่ออายุใบอนุญาตหรือขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความตามกฎหมายปัจจุบันได้ แม้ว่าจะขาดคุณสมบัติทางด้านวุฒิการศึกษาตามที่กฎหมายปัจจุบันกำหนดไว้ในมาตรา 35 (3) ก็ตาม

2) ภายใน 120 วันนับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 เนติบัณฑิตยสภาจะต้องส่งมอบทะเบียนทนายความและบรรดาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความ การต่ออายุใบอนุญาตเป็นทนายความและการควบคุมมรรยาททนายความ เว้นแต่สำนวนเดิมคดีมรรยาททนายความที่ค้างพิจารณาอยู่ ให้แก่สภาทนายความ

3) ภายใน 1 ปีนับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 คณะกรรมการสภาทนายความจะต้องออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 53 ในระหว่างที่คณะกรรมการยังมิได้ออกข้อบังคับดังกล่าว ให้ใช้บทบัญญัติตามมาตรา 12 (1), (2), (3) และ (4) แห่ง พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาททนายความและการแต่งกายไปพลางก่อนจนกว่าจะมีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความของสภาทนายความ และนับแต่วันที่มิได้มีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามกฎหมายใหม่นี้จะต้องมีการตั้งคณะกรรมการมรรยาททนายความขึ้นภายใน 90 วัน

ส่วนบรรดาคดีมรยาททนายความซึ่งค้างพิจารณาอยู่ก่อนพระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ (ก่อนวันที่ 19 ธันวาคม 2528) และคดีมรยาททนายความที่เกิดขึ้นในขณะที่ยังไม่มีคณะกรรมการมรยาททนายความตามกฎหมายใหม่ ให้ใช้กฎหมายเก่าดำเนินการจนแล้วเสร็จ เพื่อให้คดีดำเนินการสู่ล่วง บทเฉพาะกาลให้อำนาจคณะกรรมการมรยาททนายความและบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคดีมรยาททนายความซึ่งเป็นอยู่ก่อนพระราชบัญญัติฉบับนี้ใช้บังคับดำเนินการจนแล้วเสร็จ นับว่าเป็นการแก้ไขข้อขัดข้องในระหว่างที่ยังไม่มีคณะกรรมการมรยาททนายความตามกฎหมายใหม่ คดีที่อยู่ระหว่างพิจารณาตามกฎหมายเก่าหรือคดีที่เพิ่งเกิดในช่วงต่อเนื่องเปลี่ยนแปลงกฎหมายเก่าไปใช้กฎหมายใหม่ คณะกรรมการชุดเดิมก็ดำเนินการไปจนกว่าจะแล้วเสร็จ ทำให้คดีไม่ค้างค้าง

4) ภายใน 90 วันนับแต่วันที่ 19 ธันวาคม 2528 รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมจะต้องแต่งตั้งทนายความซึ่งมีคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสภาทนายความ (มาตรา 17 วรรคสอง กำหนดคุณสมบัติไว้) จำนวนทั้งสิ้น 15 คน ซึ่งในจำนวนนี้ต้องเป็นกรรมการบริหารของสมาคมทนายความแห่งประเทศไทยไม่น้อยกว่า 1 ใน 3 และคณะกรรมการชุดนี้จะต้องเลือกกรรมการด้วยกันเองขึ้นเป็นนายก 1 คน ภายใน 7 วัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีแต่งตั้ง

คณะกรรมการชุดนี้ต้องจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการสภาทนายความชุดถาวร (จำนวน 23 คน) ภายใน 90 วันนับแต่วันได้รับแต่งตั้ง

เนื่องจากเป็นวาระเริ่มต้นของสภาทนายความ จึงให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมใช้วิธีแต่งตั้งกรรมการชั่วคราว 15 คน กรรมการชั่วคราวนี้ไปเลือกกรรมการด้วยกันเองเป็นนายกสภาทนายความชั่วคราว 1 คน แล้วเสร็จแล้วคณะกรรมการชั่วคราวต้องจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการถาวรดำเนินการต่อไป คณะกรรมการชั่วคราวสภาทนายความได้ดำเนินการให้มีการเลือกตั้งนายกสภาทนายความและกรรมการสภาทนายความชุดถาวรเมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2529

โครงสร้างของสภาทนายความ

พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ.2528 หมวด 1 กำหนดให้มีสภานี้ขึ้นสภานี้เรียกว่า “สภาทนายความ” มีฐานะเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วยคณะกรรมการสภาทนายความและสมาชิกสภาทนายความ (มาตรา 6) ดังนั้นทนายความทุกคนจึงได้สิทธิเป็นสมาชิกสภาทนายความโดยผลของกฎหมาย ไม่จำเป็นต้องสมัครเป็นสมาชิกซ้ำอีก

วัตถุประสงค์ของสหภาพนายความ

สหภาพนายความมีวัตถุประสงค์

- 1) ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพนายความ
- 2) ควบคุมมรรยาทนายความ
- 3) ส่งเสริมความสามัคคีและผดุงเกียรติของสมาชิกสหภาพนายความ
- 4) ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสหภาพนายความ
- 5) ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับกฎหมาย

อำนาจหน้าที่ของสหภาพนายความ

- 1) จัดทะเบียนและออกใบอนุญาตนายความ
- 2) ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหภาพนายความและตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ใน พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 (มาตรา 8)

แต่เดิมอำนาจและหน้าที่ดังกล่าวข้างต้น ตกอยู่ในความดูแลของเนติบัณฑิตยสภา ภายหลัง พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ สหภาพนายความได้เข้าดำเนินการเช่นว่านี้

รายได้ของสหภาพนายความ

สหภาพนายความอาจมีรายได้ดังต่อไปนี้

- 1) ค่าจดทะเบียน ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียม
- 2) เงินอุดหนุนจากงบประมาณแผ่นดิน
- 3) รายได้จากทรัพย์สินหรือกิจการอื่น
- 4) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้เพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์

อัตราค่าธรรมเนียม

ก่อนประกาศใช้กฎกระทรวงฉบับแรก¹⁾ พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมไว้ ดังนี้

1) การจดทะเบียนเป็นทนายความ	800.- บาท
2) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตลอดชีพ ฉบับละ	4,000.- บาท

¹⁾ดูรายละเอียดภาคผนวก

3) การรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความสองปี ฉบับละ	800.- บาท
4) การต่อใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ฉบับละ	800.- บาท
5) การออกใบแทนใบอนุญาตให้เป็นทนายความ ฉบับละ	100.- บาท

ภายหลังกฎกระทรวง (พ.ศ.2528) ซึ่งเป็นฉบับแรกประกาศใช้ อัตราค่าธรรมเนียมเปลี่ยนแปลงลดลงจากเดิม (ดูรายละเอียดในภาคผนวก)

(หมายเหตุ ใบอนุญาตเป็นทนายความกฎหมายเก่ามีอายุ 1 ปี ต่ออายุปีต่อปี)

สมาชิก

ในหมวด 2 กำหนดให้สมาชิกของสภานายความได้แก่ทนายความที่ได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ทั้งนี้ สิทธิหน้าที่ของสมาชิกสภานายความได้กำหนดไว้ดังนี้

(1) แสดงความเห็นเป็นหนังสือเกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของสภานายความ โดยส่งไปยังคณะกรรมการสภานายความ ในกรณีที่สมาชิกร่วมกันตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไป เสนอให้คณะกรรมการสภานายความพิจารณาเรื่องใดที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์หรืออำนาจหน้าที่ของสภานายความ คณะกรรมการสภานายความต้องพิจารณาและแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้เสนอทราบโดยมิชักช้า

(2) ชักถามเกี่ยวกับการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการหรือเกี่ยวกับการบริหารงานทั่วไปของสภานายความ ในการประชุมใหญ่ของสภานายความ

(3) เลือกหรือรับเลือกตั้งเป็นกรรมการสภานายความ

(4) ผดุงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพและปฏิบัติตนตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้

การสิ้นสุดสภาพของสมาชิก

สมาชิกภาพของสมาชิกย่อมสิ้นสุดลงเมื่อ

- 1) ตาย
- 2) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44 (มาตรา 44 กำหนดให้ทนายความขาดจากการเป็นทนายความเมื่อ
 - 2.1) ตาย
 - 2.2) บอกลีกจากการเป็นทนายความ
 - 2.3) ขาดต่อใบอนุญาตตามมาตรา 39 วรรคสอง

2.4) ถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนนายความตามมาตรา 42 หรือถูกลบชื่อออกจากทะเบียนนายความตามมาตรา 66, 67, 68 หรือมาตรา 69

องค์ประกอบของคณะกรรมการสภาพนายความ

ในหมวด 3 ให้คณะกรรมการของสภาพนายความประกอบด้วย

1) ผู้แทนกระทรวงยุติธรรม 1 คน

2) ผู้แทนเนติบัณฑิตยสภา 1 คน

3) นายกและกรรมการอื่นอีกไม่เกิน 23 คน ซึ่งนายความทั่วประเทศได้เลือกตั้งขึ้นโดยกรรมการดังกล่าวไม่น้อยกว่า 9 คน จะต้องมีส่วนงานประจำอยู่ตามภาคต่างๆ ตามพระราชกฤษฎีกาตั้งอธิบดีผู้พิพากษาภาค ภาคละ 1 คน

4) สถานายกพิเศษ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ส่วนการแต่งตั้งตำแหน่งอุปนายก เลขานุการ นายทะเบียนฯ เป็นเรื่องของนายกสภาพนายความด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการ คณะกรรมการแต่ละชุดมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 3 ปี และจะดำรงตำแหน่งเกินกว่า 2 คราวติดต่อกันไม่ได้

ผู้ที่สมควรรับเลือกตั้งเป็นนายก หรือกรรมการจะต้องเป็นผู้ซึ่งได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 5 ปี ก่อนวันเลือกตั้ง ส่วนนายความเมื่อได้จดทะเบียนก่อนวันเลือกตั้งไม่น้อยกว่า 30 วัน ย่อมมีสิทธิเลือกตั้งได้ การลงคะแนนเสียงทนายความต้องใช้สิทธิด้วยตนเอง โดยการลงคะแนนลับ ทนายความที่มีสำนักงานอยู่ ณ จังหวัดใด ให้ออกเสียงลงคะแนนที่จังหวัดนั้น หรือจะไปออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมใหญ่ก็ได้

กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะสั่งให้คณะกรรมการ นายก หรือกรรมการแต่ละบุคคลออกจากตำแหน่งได้ เมื่อมีพฤติการณ์แสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการ นายก หรือกรรมการคนหนึ่งคนใดทำผิดวัตถุประสงค์ของสภาพนายความ หรือกระทำการอันเป็นที่เสื่อมเสียอย่างร้ายแรงแก่สภาพนายความ แต่ก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าว รัฐมนตรีจะต้องแต่งตั้งผู้แทนจากกระทรวงยุติธรรม 1 คน ผู้แทนเนติบัณฑิตยสภาซึ่งเป็นอัยการ 1 คน ทนาย 1 คน กับทนายความอื่นอีก 4 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวนก่อนการสั่ง คำสั่งของรัฐมนตรีเป็นที่สุด

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ

1) บริหารกิจการของสภาพนายความตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 7

2) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการหรือพิจารณาเรื่องต่างๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์

ประสงค์ของสภานายความ เว้นแต่กิจการซึ่งมีลักษณะหรือสภาพที่ไม่อาจมอบหมายให้กระทำการแทนกันได้

3) ออกข้อบังคับเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และข้อบังคับว่าด้วย

(ก) การเป็นสมาชิกและการขาดจากสมาชิกของสภานายความ

(ข) การเรียกเก็บและชำระค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมต่างๆ

(ค) การแจ้งย้ายสำนักงานของทนายความ

(ง) การประชุมคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ

(จ) เรื่องอื่นๆ อันอยู่ในขอบเขตแห่งวัตถุประสงค์ของสภานายความ หรืออยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภานายความตามกฎหมายอื่น รวมทั้งการแต่งตั้ง การบังคับบัญชา การรักษาวินัยและการออกจากตำแหน่งของพนักงานสภานายความ

ส่วนข้อบังคับของสภานายความนั้น เป็นหน้าที่ของนายกที่จะต้องเสนอข้อบังคับต่อสภานายกพิเศษ ซึ่งสภานายกพิเศษอาจใช้สิทธิยับยั้งร่างข้อบังคับนั้นได้ เมื่อได้รับการยับยั้งก็จะต้องมีการพิจารณาทบทวน นอกจากนี้ทนายความไม่น้อยกว่า 100 คน มีสิทธิเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาแก้ไขข้อบังคับได้

คุณสมบัติของผู้ขอใบอนุญาตทนายความ

คุณสมบัติของผู้จะเป็นทนายความได้ถูกกำหนดไว้ในหมวด 4 กล่าวคือ ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตให้เป็นทนายความจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 35 ซึ่งผู้เขียนได้เกริ่นไว้ตอนต้นแล้วในหัวข้อ “พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ.2528” ให้ย้อนไปทบทวนในหัวข้อดังกล่าวในที่นี้จะไม่กล่าวซ้ำอีกแต่ขอตั้งเป็นข้อสังเกตแก่นักศึกษาว่าในกรณีที่ยื่นคำขอใบอนุญาตเป็นทนายความเป็นผู้ที่ไม่เคยเป็นทนายความหรือไม่เคยดำรงตำแหน่งเป็นผู้พิพากษา ตุลาการศาลทหาร พนักงานอัยการ อัยการทหารหรือทนายความตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารมาก่อน คณะกรรมการจะออกใบอนุญาตให้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นได้ผ่านการฝึกอบรมมรรยาททนายความ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความและการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายแล้ว เว้นแต่จะได้ผ่านการฝึกหัดในสำนักงานทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี ทั้งนี้เป็นดุลพินิจของคณะกรรมการที่จะให้การยกเว้นได้ นอกจากกรณีดังกล่าวแล้วเมื่อผู้นั้นคำขอมีคุณสมบัติ คณะกรรมการจะต้องพิจารณารับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้โดยเร็ว ในกรณีที่มิได้รับจดทะเบียน

ก็ต้องแสดงเหตุผลไว้โดยแจ้งชัด ซึ่งผู้ยื่นคำขอมีสถิติอุทธรณ์ต่อสภานายกพิเศษได้ เมื่อได้รับจดทะเบียนแล้วก็จะเป็นสมาชิกสภาทนายความโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้ทนายความต้องมีสำนักงานที่จดทะเบียนเพียงแห่งเดียว

บทกำหนดโทษ

ในส่วนที่เกี่ยวกับบทกำหนดโทษนั้น กฎหมายได้กำหนดไว้ในหมวด 10 ในสาระสำคัญห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือผู้ซึ่งขาดการเป็นทนายความ หรือต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินคดีในศาลให้แก่บุคคลอื่น ทั้งนี้ เว้นแต่จะได้กระทำในฐานะเป็นข้าราชการผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่หรือเป็นเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐ องค์การของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ ผู้ปฏิบัติกรตามหน้าที่ หรือมีอำนาจหน้าที่กระทำได้โดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความหรือกฎหมายอื่น (มาตรา 33) ดังนั้น ผู้ที่ไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าว กฎหมายกำหนดอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกินสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (มาตรา 82)

อนึ่ง นอกเหนือจากโทษที่ทนายจะ ได้รับตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ.2528 นี้แล้วคำคู่ความ เช่น คำฟ้อง คำให้การ คำร้อง ฯลฯ ซึ่งทนายผู้ต้องห้ามตามมาตรา 33 นี้เรียบเรียงขึ้นถือว่าไม่สมบูรณ์ ศาลจะไม่รับพิจารณาให้ ตัวอย่าง เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1184/2531

การที่ผู้ซึ่งมิได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นทนายความตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 และมีได้เป็นบุคคลซึ่งอยู่ในข้อยกเว้นตามบทบัญญัติดังกล่าวเรียงหรือแต่งฟ้องฎีกาให้จำเลยนั้นเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ฎีกาของจำเลยจึงเป็นฎีกาซึ่งเกิดจากการกระทำอันไม่ชอบ ศาลฎีกาไม่อาจรับวินิจฉัยให้

คำพิพากษาฎีกาที่ 2904-2905/2537

น.ขาดต่อใบอนุญาตเป็นทนายความ น.จึงเป็นผู้ขาดจากการเป็นทนายความตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 44 (3) การที่ น. ลงชื่อเป็นผู้เรียงและพิมพ์คำให้การของจำเลยยื่นต่อศาลตลอดจนดำเนินคดีในศาลก่อนที่จะทำคำขอใบอนุญาต จึงเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย เมื่อ น. ไม่มีอำนาจที่จะยื่นคำให้การแทนจำเลยได้ คำให้การของจำเลยจึงไม่สมบูรณ์ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 67 (5) กรณีมิใช่เป็นข้อบกพร่องในเรื่องความสามารถหรือบกพร่องเกี่ยวกับการเขียนคำคู่ความ

ซึ่งศาลมีอำนาจที่จะสั่งแก้ไขหรือมีคำสั่งในเรื่องที่ผิดระเบียบนั้นอย่างใดอย่างหนึ่งได้ตามมาตรา

27

ตอนที่ 2

ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ

ความหมาย

"มรรยาท" หมายถึง กิริยาวาจาที่ถือว่าเรียบร้อย" "มรรยาทนายความ" ในที่นี้ มีความหมายอย่างกว้าง คือ ข้อกำหนดให้ทนายถือปฏิบัติ หรือห้ามปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพทนายความ

ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นว่า อาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระและต้องสัมผัสใกล้ชิดจิตลูกความของตน เพราะฉะนั้นทนายความจึงต้องซื่อสัตย์ ดำรงตนอย่างมีศักดิ์ศรี สร้างความเชื่อถือแก่บุคคลทั่วไป ทั้งต้องประพฤติตนเสมอความดีงามมิให้มีมลทินค้างพริ้วในวิชาชีพ เนื่องจากทนายความก็คือปูชนะธรรมดๆ คนหนึ่ง ย่อมมีกิเลสประพฤติปฏิบัติชั่วได้ ยิ่งประกอบอาชีพเป็นอิสระ ถ้าหากไม่มีกรอบหรือวินัยคอยควบคุมแล้ว ลูกความหรือบุคคลอื่นๆ อาจได้รับความเสียหายได้โดยง่าย เข้าลักษณะคำกล่าวที่ว่า“คนมีความรู้หากนำความรู้นั้นไปใช้ในทางผิด ย่อมเป็นอันตรายต่อสังคม” แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีได้ละเลยในเรื่องนี้ ดังจะเห็นได้จาก พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 51 บัญญัติว่า “ทนายความต้องประพฤติตนตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ การกำหนดมรรยาทนายความให้สภาพทนายความตราเป็นข้อบังคับ

ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับที่สภาพทนายความตราขึ้นตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาทนายความ”

โทษผิดมรรยาทนายความ

มาตรา 52 กำหนดโทษผิดมรรยาทนายความไว้ 3 สถาน คือ

1) ภาคทัณฑ์

¹¹ มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, บริษัท รวมสาส์น (1977) จำกัด, กรุงเทพฯ หน้า 708

2) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกิน 3 ปี หรือ

3) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

โทษที่กล่าวมานี้ มิได้หมายความว่าต้องลงโทษเช่นว่านี้เสมอไป ถ้าเป็นกรณีประพฤติดิ มรรยาททนายความเล็กน้อยและเป็นความผิดครั้งแรก ถ้าผู้มีอำนาจสั่งลงโทษตามมาตรา 66 มาตรา 67 หรือมาตรา 68 แล้วแต่กรณีเห็นว่ามิเหตุอันควรลงโทษ จะงดโทษให้โดยว่ากล่าวตักเตือน หรือ ให้ทำทัณฑ์บนเป็นหนังสือไว้ก่อนก็ได้ (มาตรา 52 วรรคท้าย)

ข้อกำหนดว่าด้วยมรรยาททนายความ

พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 53 บัญญัติให้ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความต้อง ประกอบด้วยข้อกำหนด ดังต่อไปนี้

1) มรรยาทของทนายความต่อศาลและในศาล

2) มรรยาทของทนายความต่อตัวความ

3) มรรยาทของทนายความต่อทนายความด้วยกัน

4) มรรยาทของทนายความต่อประชาชนผู้มีพรรคคดี

5) มรรยาทเกี่ยวกับความประพฤติของทนายความ

6) การแต่งกายของทนายความ และ

7) การปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาททนายความ คณะกรรมการหรือ สภานายกพิเศษแล้วแต่กรณี

สภาทนายความได้ตราข้อบังคับเกี่ยวกับมรรยาททนายความขึ้น เรียกชื่อว่า“ข้อบังคับสภา ทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529” แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 หมวด รวม 21 ข้อ” ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป หมวด 2 มรรยาทต่อศาลและในศาล หมวด 3 มรรยาทต่อตัวความ หมวด 4 มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ต่อประชาชนผู้มีพรรคคดีและอื่นๆ หมวด 5 มรรยาทในการแต่ง กาย หมวด 6 มรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับ

ในข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความแต่ละหมวดยังแยกสาระสำคัญออกเป็นข้อๆ กล่าว คือ

“ ประกาศใช้เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2529

หมวด 1 บททั่วไป (มี 4 ข้อ) ดังนี้

ข้อ 1. “ข้อบังคับนี้เรียกว่าข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529”

ข้อแรกนี้เป็นการบอกให้รู้ชื่อของข้อบังคับ

ข้อ 2. “ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป”

หมายความว่าข้อบังคับนี้ให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ข้อบังคับนี้ประกาศราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 103 ตอนที่ 25 ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2529 แสดงว่ามีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2529 เป็นต้นไป

ข้อ 3. “ให้ยกเลิกบทบัญญัติว่าด้วยมรรยาททนายความและการแต่งกายของทนายความตามข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาและตามบทกฎหมายอื่นที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่ข้อบังคับนี้ใช้บังคับ”

เนื่องจากมาตรา 86 บทเฉพาะกาล พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 บัญญัติว่า “ให้คณะกรรมการออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามมาตรา 53 ภายใน 1 ปี นับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ในระหว่างที่คณะกรรมการยังมิได้ออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ... ฯลฯ ให้ถือว่าบทบัญญัติตามมาตรา 12 (1) (2) (3) และ (4) แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2477 และข้อบังคับของเนติบัณฑิตยสภาว่าด้วยมรรยาททนายความและการแต่งกายของทนายความที่ใช้บังคับอยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับเป็นเสมือนข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามพระราชบัญญัตินี้จนกว่าจะมีข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความตามวรรคหนึ่ง” ดังนั้น เมื่อสภาพทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความขึ้นใหม่จึงต้องยกเลิกบทบัญญัติตลอดจนข้อบังคับเดิมๆ และกฎหมายอื่นๆ ที่ใช้อยู่ก่อนวันที่ข้อบังคับนี้ใช้บังคับ แล้วให้ใช้ข้อบังคับใหม่นี้แทนของเดิมที่ยกเลิกไป หากไม่ยกเลิกก็จะซ้ำซ้อนกัน

ข้อ 4. “ทนายความผู้ใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับข้อใดข้อหนึ่งดังจะกล่าวต่อไปนี้ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความ”

หมายความว่า ทนายความผู้ใดฝ่าฝืน หรือไม่ปฏิบัติตามข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ตั้งแต่หมวด 2 เป็นต้นไปแม้แต่ข้อใดข้อหนึ่ง ให้ถือว่าทนายความผู้นั้นประพฤติผิดมรรยาททนายความซึ่งจะมีโทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 52 คือ

ภาคทัณฑ์ หรือห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกินสามปี หรือถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เป็นต้น

หมวด 2 มรรยาทต่อศาลและในศาล (มี 4 ข้อ)

ข้อ 5. “ไม่รับหน้าที่เมื่อผู้พิพากษาได้ขอแรงให้เป็นทนายความแก่ต่างคดีอาญา เว้นแต่จะมีข้อแก้ตัวโดยสมควร”

เหตุที่มีข้อบังคับเช่นนี้สืบเนื่องมาจาก ป.วิ.อาญา มาตรา 173 บัญญัติว่า “ในคดีที่มีโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ในคดีที่มีโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ฯลฯ”

การที่ศาลตั้งทนายในกรณีเช่นนี้ เป็นการขอแรงให้เป็นทนายแก่ต่างให้จำเลยในคดีอาญา ถ้าทนายไม่รับหน้าที่ในการนี้โดยไม่มีเหตุสมควร ถือว่าเป็นการผิดมรรยาท และถ้ามีเหตุอย่างใดที่ไม่อาจเข้ารับหน้าที่ได้ เช่น ป่วยจนไม่สามารถทำหน้าที่แก้ต่างได้เป็นเวลานานๆ อันจะทำให้เสียหายแก่คดีที่ศาลขอแรงให้แก้ต่าง ดังนี้ ต้องแจ้งให้ศาลทราบเพื่อศาลจะได้ขอแรงทนายความคนอื่นต่อไป

ข้อนี้มักจะเกิดขึ้นกับทนายใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ในคดี โดยปกติเมื่อขออนุญาตและได้รับอนุญาตเป็นทนายแล้ว ทางศาลก็จะเอาชื่อขึ้นทะเบียนเรียงเป็นลำดับไว้ เมื่อมีคดีอุกฉกรรจ์ตามที่บัญญัติไว้ใน ป.วิ.อาญา มาตรา 173 เกิดขึ้น ศาลก็จะมีหมายขอแรงให้บุคคลนั้นเป็นทนายจำเลย ผู้ถูกขอแรงจะถือว่าอ้างว่าความไม่เป็นแล้วไม่ไปศาลตามนัด หายหน้าไปโดยไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ศาลทราบ หายไปเฉยๆ อย่างนี้ทำไม่ได้ ถือว่าผิดมรรยาททนายความ อย่าคิดว่าทนายความเป็นอาชีพอิสระใครมายุ่งด้วยไม่ได้ คิดอย่างนี้ไม่ถูกต้อง เมื่อมีกฎระเบียบต้องปฏิบัติตาม ดังตัวอย่างข้างต้น ถ้าไม่ไปศาลต้องชี้แจงเหตุผลต่อศาล เช่น อ้างว่าความไม่ชำนาญ ขึ้นไปว่าความให้จำเลยจะเกิดความเสียหายแก่จำเลย ถ้าจำเลยบริสุทธิ์จะกลายเป็นติดคุกตะรางเป็นบาปกรรม ดังนี้ เนื่องจากการเป็นทนายความสมัยก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ กฎหมายเก่าไม่บังคับให้ต้องผ่านการฝึกอบรมเหมือนกฎหมายปัจจุบัน ดังนั้น ว่าความไม่ได้อย่างไรต้องทำหนังสือชี้แจงเหตุผลต่อศาล ถ้าไม่ชี้แจงหากศาลแจ้งมายังสภาทนายความก็จะถูกสอบสวน แต่ปัจจุบันกฎหมาย

บังคับให้ผู้ประสงค์จะเป็นนายความ ต้องผ่านการฝึกอบรมก่อนจึงจะได้ใบอนุญาตว่าความ ปัญหาว่าความไม่เป็นคงจะหมดไป

ข้อ 6. “ไม่เคารพยำเกรงอำนาจศาล หรือกระทำการใดอันเป็นการดูหมิ่นศาลหรือผู้พิพากษาในศาล หรือนอกศาลอันเป็นการทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา”

โดยปกติทนายความก็ให้ความเคารพศาล เคารพผู้พิพากษา อันที่จริงทนายกับผู้พิพากษาบางท่านก็เป็นเพื่อนร่วมรุ่น เรียนกฎหมายมาจากมหาวิทยาลัยเดียวกัน อาจารย์เดียวกัน เป็นเพื่อนกินเพื่อนเที่ยวกันมา สำเร็จการศึกษาแล้วแยกย้ายออกหางานทำ เป็นทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา อาจารย์สอนกฎหมายในมหาวิทยาลัย นิตินครตามหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น ที่ทนายความเคารพศาลนั้นไม่ใช่เคารพอย่างเพื่อนฝูง จริงอยู่นอกเวลาทำงานก็เป็นเพื่อนกัน แต่เวลาปฏิบัติหน้าที่ศาล เป็นการกระทำการในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ พูดังกล่าวอยู่บนเวทีก็ต้องแสดงตามบทบาทเหมือนละคร เล่นนอกบทก็ยุ่ง ดังนั้น จึงต้องให้เกียรติ ให้ความเคารวะ การกระทำใดๆจะพูดจาปราศรัยต้องสุภาพ ไม่ใช่พูดหรือกระทำอย่างเพื่อน บางครั้งอาจจะมีอารมณ์ที่ต้องมีความอดกลั้น ไม่แสดงอาการไม่เคารพยำเกรงหรือกระทำการใดๆ อันเป็นการดูหมิ่นศาลไม่ว่าในหรือนอกศาล จริงอยู่ผู้พิพากษาก็คือปุถุชนคนธรรมดาๆ นี้เองย่อมสั่งผิดสั่งถูกได้ มีอารมณ์ต่างๆ ได้ ทนายจะต้องไม่ได้ตอบนีกว่าให้เกียรติท่าน ท่านตัดสินให้แพ้คดีก็ใช้วิสุทธิธรรมหรือฎีกาตามลำดับ ไม่เขียนอุทธรณ์หรือฎีกากร้าวร้าว เสียดสีหรือดูหมิ่นศาล หากทนายประพฤติตรงกันข้าม นอกจากเป็นการละเมิดอำนาจศาล ยังผิดมรรยาททนายความตามข้อนี้ด้วย กฎเกณฑ์ข้อนี้เท่ากับให้ทนายเข็อกเขิน สุขุม เป็นทนายเลือกรื้อนไม่ได้

ตัวอย่าง “ไม่เคารพยำเกรงผู้พิพากษา” เช่น

คำสั่งนายกพิเศษแห่งสภาทนายความที่ 13/2540

ทนายแสรังทำคำฟ้องโดยระบุชื่อลูกความของตนซึ่งเป็นเจ้าหนี้เป็นโจทก์ ระบุชื่อลูกหนี้เป็นจำเลยและทำหมายนัดไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญาส่งให้ลูกหนี้ทางไปรษณีย์และแนบนามบัตรของทนายไปด้วย ทั้งๆ ที่ไม่ได้ฟ้องจริง ถือว่าทนายใช้วิธีการอันไม่ชอบธรรมให้ลูกหนี้หลงผิดว่าศาลได้รับฟ้องคดีตามสำเนาคำฟ้องแล้ว เป็นการกระทำอันไม่เคารพยำเกรงต่อศาล นอกศาลอันอาจทำให้เสื่อมเสียต่ออำนาจศาล เป็นความผิดตามข้อ 6

ข้อ 7. “กล่าวความ หรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ หรือใช้กลอุบายให้ศาลหลง หรือกระทำการใดเพื่อทราบคำสั่ง หรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผย”

ข้อนี้ห้ามมิให้ทนายความกล่าวความ หรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ ทนายความเป็นวิชา

ชีพที่มีเกียรติ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ทนายความมีหน้าที่ช่วยศาลหาความจริงในคดี ช่วยศาลรักษาไว้หรือผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรม หากทนายกลับเป็นผู้กล่าวความหรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ หรือใช้กลอุบายให้ศาลหลงเสียเองแล้วย่อมเป็นการกระทำที่ไม่สมควรอย่างยิ่ง การกล่าวความหรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จนอกจากเป็นความผิดมิโทษทางอาญาแล้ว ยังถือว่าเป็นเรื่องผิดมรรยาทของทนายความที่ดีไม่พึงประพฤติ

"การใช้กลอุบายให้ศาลหลง" ในที่นี้หมายรวมถึงนายทราบบื้อเท็จจริงบางประการแล้วไม่แถลงให้ศาลทราบด้วย เช่น นายสิงห์ยื่นคำร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกของผู้ตาย นางนกยื่นคำคัดค้าน ขณะเดียวกันนางนกก็ได้ยื่นคำร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกรายเดียวกันนี้อีกศาลหนึ่งโดยใช้ทนายคนเดิมที่ยื่นคำคัดค้านคดีแรก คดีที่สองนี้ไม่มีผู้คัดค้าน ศาลอนุญาตให้นางนกเป็นผู้จัดการมรดกตามคำร้อง นางนกและนายริบร่วมกันใช้คำสั่งศาลดังกล่าวเบิกเงินมรดกจากธนาคารทันทีต่อมาคดีแรกคู่กรณีประนีประนอมยอมความกันโดยเป็นผู้จัดการมรดกร่วมกันทั้งๆที่ทนายความของนางนกรทราบดีอยู่แล้วว่าศาลในคดีที่นางนกร้องขอเป็นผู้จัดการมรดกมีคำสั่งแต่งตั้งนางนกเป็นผู้จัดการมรดกรายพิพาท แต่ทนายกลับนิ่งเสียไม่แถลงข้อเท็จจริงให้ศาลคดีแรกทราบ ปกติหากศาลทราบข้อเท็จจริงจะสั่งจำหน่ายคดี และนายสิงห์ต้องไปคัดค้านคดีที่สอง การที่ทนายไม่แถลงข้อเท็จจริงให้ศาลทราบ ถือเป็นการใช้อุบายให้ศาลหลง ถือเป็นความผิดมรรยาทฯ ตามข้อ 7 นี้ เป็นต้น

อนึ่ง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ยังไม่เปิดเผย เช่น ยังไม่ได้อ่านให้คู่ความทราบ ทนายความจะกระทำการใดๆ เพื่อทราบคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น เช่น แอบขอดูหรือให้เจ้าหน้าที่ศัลมาให้ตนทราบก่อน ดังนี้ ถือว่าเป็นการผิดมรรยาททนายความ

มีข้อนำสังเกตข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทฯ ของเก่ากำหนดไว้กว้างกว่าข้อบังคับปัจจุบัน ของเก่านอกจากห้ามการกล่าวความหรือทำเอกสารเท็จ หรือใช้กลอุบายลวงศาลให้หลงแล้ว ยังรวมไปถึงเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วย เพราะถือว่าเจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นเจ้าพนักงานของศาลมีหน้าที่คุ้มครองสิทธิของคู่ความในระหว่างพิจารณา เพื่อบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล (มาตรา 1 (14)) ของเก่าจึงห้ามประพฤติเช่นว่านี้ต่อเจ้าพนักงานบังคับคดีด้วย

ข้อ 8. "สมรู้เป็นใจโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อทำพยานหลักฐานเท็จ หรือเสี้ยมสอนพยานให้เบิกความเท็จ หรือโดยปกปิดซ่อนงำอำพรางพยานหลักฐานใดๆ ซึ่งควรนำมายื่นต่อศาล หรือสัญญาจะให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน หรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน"

ข้อนี้หมายความว่า เป็นทนายความต้องรักษาความยุติธรรม ไม่ใช่สอนลูกความให้เบิกความ-

เท็จ ตัวอย่าง เช่น เสียมสอนจำเลยซึ่งรับสารภาพด้วยความสมัครใจแล้วให้กลับคำโดยโยนความผิดไปให้พนักงานสอบสวนเป็นเท็จว่ารับสารภาพเพราะถูกพนักงานสอบสวนหลอกลวง ถูกซ้อมให้รับสารภาพ ฯลฯ ดังนี้ ถือว่าผิดมรรยาท หรือปกปิด ซ่อนงำ อำพรางคำพยานหลักฐานใดๆ ซึ่งควรจะนำมาขึ้นต่อศาล เช่นนี้ทำไม่ได้ จะไปสัญญาให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน หรือสมรู้เป็นใจกับเจ้าพนักงานก็ไม่ได้คู่กัน รวมความว่าทนายความต้องเป็นผู้มีเกียรติ ไปติดสินบนใครต่อใครไม่ได้

หมวด 3 มรรยาทต่อตัวความ (มี 7 ข้อ)

ข้อ 9. “กระทำการใดอันเป็นการยุยงส่งเสริมให้มีการฟ้องร้องคดีกันในกรณีอันหามูลมิได้”

ข้อนี้เป็นเรื่องขอให้เขาเป็นความฟ้องร้องกัน พุดง่าย ๆ ว่าเรื่องที่เขาไม่ฟ้องกันก็ไปขอให้เขาฟ้อง หรือเรื่อง ไม่มีมูลก็ไปขอให้ฟ้องร้องกันจะ โดยเพื่อตนจะได้ประโยชน์จากการว่าความหรืออื่นใดก็แล้วแต่ ดังนี้ ถือว่าผิดมรรยาททนายความ อาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่สุจริต มีเกียรติ ผู้สุจริต และมีเกียรติพึงหาकिनอย่างสะอาด โปร่งใส สง่างาม มิใช่ประเทยให้รำ คำให้ร้าย การยุยงเป็นเรื่องของคนเลวไม่มีเกียรติ

อับราฮัม ลินคอล์น ให้คำแนะนำผู้ประกอบอาชีพทนายความในสาระสำคัญว่า...อย่าขอให้เขาเป็นความกัน แต่ควรเกลี้ยกล่อมเพื่อนบ้านของท่านให้หาทางประนีประนอมกันทุกครั้งที่ท่านสามารถกระทำได้...จงชี้ให้พวกเขาเห็นถึงความสัจจริงที่ว่าผู้ชนะนั้นชนะแต่ชื่อเท่านั้น ความจริงกลับกลายเป็นผู้แพ้ เมื่อคำนึงถึงค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายและเวลาที่สูญหายไป ทนายความมีโอกาสอย่างเยี่ยมยอดในการที่จะเป็นคนสำคัญในฐานะที่จะเป็นผู้รอมชอม ถึงอย่างไรก็ตามไม่ต้องเป็นห่วงจะต้องมีคดีให้ว่าความอย่างเพียงพอ... ฯลฯ

ลอร์ดเคฟลิน ผู้พิพากษาที่มีชื่อเสียงชาวอังกฤษ ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “...การอมชอมกัน ได้ด้วยการเจรจาต่อรองกันอย่างอิสระ นับเป็นหนทางแก้ปัญหาคดีที่ดีที่สุดในการระงับข้อพิพาทเสมอ... ฯลฯ”

ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความข้อนี้จึงเป็นคุณธรรมอันสำคัญของทนายที่ดีพึงประพฤติและถือปฏิบัติโดยแท้

ข้อ 10. “ใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวต่อไปนี้ เพื่อจงใจให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่าต่าง หรือแก้ต่าง

(1) หลอกลวงให้เขาหลงว่าคดีนั้นจะชนะ เมื่อตนรู้สึกแก้ไขว่าจะแพ้

(2) อวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่านายความอื่น

(3) อวดอ้างว่าเกี่ยวเป็นสมัครพรรคพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใด อันกระทำให้เขาหลงว่าตนสามารถจะทำให้เขาได้รับผลเป็นพิเศษนอกจากทางว่าความ หรือหลอกลวงว่าจะชักนำจงใจให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใดๆได้ หรือแอบอ้างว่าถ้าไม่ให้นั้นว่าคดีนั้นแล้วจะหาทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาเป็นแพ้ย

ข้อนี้เป็นมรรยาทอันสำคัญยิ่งของทนายความ กล่าวคือ จะใช้อุบายอย่างไรอย่างหนึ่งดังที่กล่าวไว้ในข้อ 10 โดยมีมูลเหตุชักจูงใจเพื่อให้ผู้มีอรรถคดีมอบคดีให้ตนว่าต่างหรือแตกต่าง ว่าต่างก็คือเป็นโจทก์ แยกต่างก็คือเป็นจำเลย ทั้งนี้โดยการหลอกลวงให้เขาหลงเชื่อว่าคดีนั้นจะชนะ ทั้งๆ ที่ตนรู้อยู่แก่ใจว่าจะแพ้ เช่น คดีขาดอายุความแล้ว คดีนั้นมีได้มีการโต้แย้งสิทธิทางแพ่ง หรือไม่ใช้ผู้เสียหายในคดีอาญา ไม่มีอำนาจฟ้องคดีแพ่งหรือคดีอาญา แต่ทนายไปหลอกลวงเขาให้มอบคดีให้ดังที่เคยศึกษากันมาแล้วว่าทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติ คนมีเกียรติไม่ควรจะหาเงินด้วยการหลอกลวง หรือหาเงินด้วยการอวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความอื่น เป็นการยกตนข่มท่านไม่ว่าอาชีพใดคนยกตนข่มผู้อื่นย่อมเป็นที่รังเกียจแก่วงการนั้นๆ ทนายที่ดีพึงประพฤติตนเสมือนนักบวชที่ดี นักบวชที่ดีย่อมครัดเคร่งในศีล ไม่อวดอ้างสรรพคุณตนเอง ไม่กระทำสิ่งที่มีใช้กิจของสงฆ์หรือนักบวช มิฉะนั้นสังคมติเตียนฉนใด ทนายความต้องระมัดระวังมรรยาทของตนฉนนั้น ทั้งจะไปไม่ไ้อ้วคว่าสนิทสนมกับผู้พิพากษาเป็นพิเศษ ถ้าให้ตนทำคดีมีหวังชนะแน่ๆ หรืออวดอ้างว่าสนิทสนมกับอัยการเป็นเพื่อนร่วมรุ่น มีบุญคุณต่อกันมาก่อน หากมอบหมายให้ตนแก้คดีตนสามารถชักจูงให้ผู้นั้นช่วยเหลือทางคดีได้ หรือขู่ว่าถ้าไม่ให้นั้นเป็นทนายให้จะใช้อิทธิพลบีบให้แพ้ยคดี ฯลฯ เหล่านี้ เป็นต้น การประพฤติทำนองนี้ล้วนเป็นเรื่องผิดมรรยาททนายความดุจกัน

ข้อ 11. “เปิดเผยความลับของลูกความที่ารู้ในหน้าที่ของทนายความ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความนั้นแล้ว หรือโดยอำนาจศาล”

ตาม ป.วิ.แพ่ง มาตรา 92 (2) และวรรคสอง เอกสารหรือข้อความที่เป็นความลับใดๆ ซึ่งทนายความได้รับมอบหมายหรือบอกเล่าจากลูกความในฐานะที่ตนเป็นทนาย ทนายความชอบที่จะปฏิเสธไม่ยอมเบิกความหรือนำพยานหลักฐานนั้นๆ มาแสดงได้ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้ที่เกี่ยวข้องให้เปิดเผยได้ ดังนั้น ถ้าทนายความเปิดเผยความลับของลูกความตามที่ทนายผู้นั้นรู้มาในหน้าที่ของทนายความโดยไม่ได้รับอนุญาตจากลูกความของตน หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจให้เปิดเผย หรือศาลแล้ว ถือว่าเป็นการผิดมรรยาททนายความ

ข้อ 12. “กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวดังต่อไปนี้ อันอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของ

ถูกความ”

(1) จงใจขาดนัดหรือทอดทิ้งคดี

(2) จงใจละเว้นหน้าที่ ที่ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งถูกความของตน หรือ ปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ถูกความทราบ”

ข้อนี้หมายความว่าทนายความซึ่งตกลงรับว่าต่างหรือแตกต่างจากถูกความแล้วได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังที่กล่าวไว้ในข้อนี้แล้วการกระทำนั้นอาจทำให้ถูกความเสื่อมเสียประโยชน์ก็ถือเป็นความผิดมรรยาททนายความ มีข้อที่ควรสังเกตคำว่า “อาจ” แสดงว่าการกระทำนั้นแต่อาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของถูกความก็อยู่ในความหมายนี้แล้ว ไม่จำเป็นต้องให้เกิดเสื่อมเสียสำเร็จ ข้อความใน (1) เข้าใจง่าย เมื่อทนายความผู้ได้รับว่าความไว้แล้วได้ขาดนัดโดยจงใจหรือไม่เอาใจใส่ทอดทิ้งคดีของถูกความ ซึ่งอาจจะเป็นเหตุให้ศาลพิพากษาให้แพ้คดีอาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของถูกความ ถือว่าผิดมรรยาททนายความ

ตัวอย่างแนววินิจฉัยคดีมรรยาททนายความ เช่น

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 5/2535

ทนายผู้ถูกกล่าวหาไม่ยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ เป็นเหตุให้ศาลสั่งจำหน่ายคดี จึงเป็นการทอดทิ้งคดีตามข้อ 12

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 15/2537

ทนายผู้ถูกกล่าวหาสืบขึ้นบัญชีระงับตามหน้าที่ เท่ากับเป็นการจงใจละเว้นการกระทำที่พึงกระทำของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความแล้ว จะอ้างความหลงลืมมาเป็นข้อแก้ตัวไม่ได้ ถือว่าเป็นการทิ้งคดี

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 18/2537

เมื่อทนายผู้ถูกกล่าวหาได้รับเป็นทนายของผู้กล่าวหาแล้วและได้ยื่นใบแต่งตั้งทนายเข้าไปในสำนวนแล้ว แม้จะมีประเด็นเรื่องยังไม่ได้ชำระค่าจ้างว่าความ หรือเรื่องอื่น トラบใดที่ศาลยังไม่มีคำสั่งให้ถอนตัวจากการเป็นทนาย แม้จะมีการบอกเลิกการเป็นทนายความแล้วก็ยังคงจัดการอันสมควรทุกอย่างเพื่อปกป้องรักษาประโยชน์ของถูกความไว้ตาม ป.พ.พ. มาตรา 825 ไม่ใช่เห็นแก่อาμισตินข้างเป็นสำคัญ ข้อที่อ้างว่าสมียนทนายทำใบคำร้องขอถอนทนายหาย จึงไม่ได้ยื่นต่อศาล แม้จะเป็นความจริงก็ไม่ทำให้การกระทำของทนายผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด การกระทำของทนายความเป็นเหตุให้ผู้กล่าวหาไม่มีโอกาสต่อสู้คดีในศาลและแพ้คดีในที่สุด จึงเป็นการจงใจทอดทิ้งคดี อันทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของถูกความ

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 1/2540

นายผู้ถูกกล่าวหาได้รับเงินค่าจ้างดำเนินคดีกับลูกหนี้โดยมีหนังสือทวงถามไป แต่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตาม ผู้ถูกกล่าวหาไม่ดำเนินการฟ้องคดี เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ โดยการเจาะจงละเว้นหน้าที่ๆ ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความตน

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 4/2540

นายผู้ถูกกล่าวหาไม่นำส่งสำเนาอุทธรณ์ในเวลาศาลกำหนด เป็นเหตุให้ศาลสั่งจำหน่ายคดี เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ โดยการจงใจละเว้นหน้าที่ๆ ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความตน

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 8/2540

นายผู้ถูกกล่าวหาถอนคำร้องทุกข์โดยไม่มีหลักประกันอันสมควร เป็นการดำเนินการไม่ถูกต้องตามกฎหมายที่นายพึงปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ลูกความ

สำหรับ (2) มีตัวอย่างซึ่งลูกความฟ้องร้องมาว่าได้ขังนายฟ้องเรียกเงินจากลูกหนี้จำนวน 2 แสนบาท แต่ตนนายไปขอมความกับลูกหนี้เพียง 2 หมื่นบาท โดยไม่ปรึกษาหารือกับตัวความก่อน ดังนั้นก็ถือว่าละเว้นหน้าที่ที่ควรจะทำ จริงอยู่ตนนายอาจทำโดยสุจริต ถึงอย่างไรก็ต้องปรึกษาบอกลูกความเสียก่อน เขาตั้งใจจะได้เงิน 2 แสนบาท ไปขอมความเอาแค่ 2 หมื่นบาท ตัวความขอมไม่พอใจ ชำร่วยอาจจะมองว่าตนนายมีอะไรติดกับฝ่ายตรงกันข้ามก็เป็นได้ จึงเกิดการฟ้องร้องเป็นคดีเกี่ยวกับมรรยาทนายความขึ้นมา บางรายเป็นเรื่องพุดกันไม่รู้เรื่อง ลูกความเป็นคนแก่ หูไม่ค่อยได้ยิน เวลามาหาตนนายก็บอกว่า ขายขอมเขา 2 หมื่นนะ แต่พอขอมความเสร็จบอกว่าขายตกลง 2 แสนนี้ เรื่องอย่างนี้ที่เคยมี พิจารณาแล้วได้ความว่าขายหลง สติเลอะเลือนไปเอง ดังนั้น ต้องยกเรื่องราวไป เป็นต้น

ตัวอย่าง "การปิดบังไม่แจ้งให้ตัวความทราบ" เช่น นายความแนะนำให้ลูกความของตนซื้อสิทธิในสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินพร้อมบ้านจากเจ้าของโครงการหมู่บ้านจัดสรร โดยตนนายรู้ว่าเจ้าของโครงการนั้นถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลาย เพราะตนเองเคยเป็นนายในคดีล้มละลายนั้น ตนนายผู้นั้นเป็นผู้ร่างหนังสือสัญญาจะซื้อจะขายที่ดินดังกล่าวแต่ปิดบังเรื่องผู้จะขายเป็นบุคคลล้มละลาย หวังให้สัญญาซื้อจะขายสำเร็จตนจะได้ค่านายหน้า เป็นความผิดมรรยาทฯ ตามข้อนี้

ตัวอย่างแนววินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่น

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 3/2540

สัญญาจ้างว่าความเป็นสัญญาที่ผู้ว่าจ้างประสงค์จะได้รับความสำเร็จจากงาน โดยอาศัยความ

สามารถของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ แต่ผู้ถูกกล่าวหากลับมอบหมายให้ทนายในสำนักงานไป
ดำเนินการแทนจนเป็นผลเสียหายแก่ผู้ว่าจ้างโดยมิได้รับความยินยอมจากผู้ว่าจ้าง เป็นการทำให้
เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความของคุณและปิดบังข้อความจริงที่ควรบอกให้ลูกความทราบ

ข้อ 13. “ได้รับปรึกษาหารือ หรือได้รู้เรื่องกรณีแห่งคดีใดโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องกับคู่ความ
ฝ่ายหนึ่ง แล้วภายหลังไปรับเป็นทนายหรือใช้ความรู้ที่ได้มานั้นช่วยเหลือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งซึ่ง
เป็นปรปักษ์อยู่ในกรณีเดียวกัน”

ข้อนี้พูดง่าย ๆ ว่าเหยียบเรือสองแคม หรือเล่นสองต่อ คือรับเป็นทนายฝ่ายหนึ่ง รู้ต้นลึกหนา
บางของตัวความหมดแล้ว เสร็จแล้วกลับไปรับเป็นทนายให้อีกฝ่ายหนึ่ง ดังนี้ ถือว่าผิดมรรยาทจ
กกัน เมื่อรู้เรื่องของฝ่ายใดแล้วโดยมรรยาทจะไปรับเป็นทนายให้อีกฝ่ายหนึ่งที่เป็นปรปักษ์ไม่ได้ พ
สังเกตด้วยการจะถือเป็นการผิดตามข้อนี้ต้องเป็นกรณีต้องรู้ว่า “โดยหน้าที่” ถ้ารู้มาโดยไม่ใช
หน้าที่ไม่เข้าข้อนี้ เช่น ขับรถยนต์ไปธุระเผอิญไปเห็นรถยนต์ของคู่กรณีชนกัน เห็นเหตุการณ์ต่อ
หน้าว่าฝ่ายใดผิด ฝ่ายใดถูก หรือไปเห็นเขาวิ่งราวทรัพย์กันต่อหน้าต่อตาขณะรอรถประจำทาง
อย่างนี้ถือว่ารู้เหมือนกัน แต่มิใช่รู้โดยหน้าที่ทนาย หากฝ่ายใดมาจ้างให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ย่อมรับ
เป็นทนายได้ ไม่ผิดมรรยาทฯ ถ้ากรณีเป็นเรื่องตรงๆ อย่างนี้ไม่มีปัญหา ที่เป็นปัญหาให้หน้าคิดก็คือ
รู้แค่นั้นจึงจะถือว่า “รู้โดยหน้าที่” ตามความหมายของข้อ 13 นี้ เช่น มีคนมาปรึกษาคดีโดยนำ
พยานหลักฐานต่างๆ มาให้ทนายดูด้วย ทนายตรวจดูแล้วเห็นและเข้าใจเอกสารแล้วเรียกค่าจ้างว่า
ความจำนวนหนึ่ง ฝ่ายที่มาปรึกษาเห็นว่าเรียกค่าจ้างสูงเกินไปไม่ตกลงจ้างให้ว่าคดี ภายหลังทนาย
คนนี้ไปรับเป็นทนายแก้ต่างให้อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งมาจ้างให้เป็นทนายแก้คดีให้ ดังนี้ จะถือว่าทนายผู้
นั้นรู้โดยหน้าที่ตามความหมายของข้อบังคับนี้หรือยัง และจะถือเป็นการผิดมรรยาทหรือไม่

ปัญหาทำนองนี้เคยปรากฏแนววินิจฉัยของศาลฎีกาซึ่งขณะนั้นยังใช้ข้อบังคับว่าด้วย
มรรยาททนายความตาม พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2477 มาตรา 12 ข้อ 4 ซึ่งมีเนื้อหาสาระสำคัญว่า
“เมื่อทนายความคนใดมีผิดโทษสถานอื่นอันเป็นความประพฤตินอกมรรยาทแห่งทนายความผู้มี
อาชีพอยู่ในสัจย์สุจริต” ซึ่งในแนววินิจฉัยดังกล่าวถือว่าผิดมรรยาททนายความตาม พ.ร.บ.ดังกล่าว
(ดู ฎ. 680/2489) แต่ปัจจุบันกฎหมายและข้อบังคับเก่าถูกยกเลิกไปแล้ว แต่มีข้อบังคับฯ ปัจจุบันข้อ
18 วางไว้ว่า “ประกอบอาชีพ ดำเนินธุรกิจ หรือประพฤติตนอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี
หรือเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ” ถ้าเปรียบเทียบข้อเท็จจริงข้างต้น
กับข้อบังคับฯ ปัจจุบัน ผู้เขียนเห็นว่าต้องด้วยข้อ 18 ปัจจุบันด้วย เพราะเหตุว่าทนายความเป็นวิชา
ชีพที่มีเกียรติ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม การประพฤติของทนายดังกล่าวมาเป็นการ

ฝ่าฝืนศีลธรรมอันดี เป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของนายความ ความประพฤติเช่นนี้สังคมน่ารังเกียจ รับไม่ได้ จากข้อเท็จจริงเรื่องนี้ทำให้ได้ข้อเตือนสติว่า ถ้ารักจะเป็นนายต้องมีไหวพริบ ถ้าพึ่งวิชาการอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีเขavnปัญญา รู้จักระมัดระวังด้วย ความรู้ดีซื้อสตั้บด้วยถือว่าใช้ได้ ความรู้ดีแต่ซื้อบื้อใช้ไม่ได้ อาจถูกหลอกตกหลุมพรางก็ได้ เช่น นายคนนี้ไม่ต้องการให้เรารับเป็นนายให้ฝ่ายปรปักษ์กับเขา ก็แกล้งโดยทำอุบายมาปรึกษา นำพยานหลักฐานต่างๆ ที่ไม่ค่อยสำคัญนักมาให้ดู จนเรารู้เรื่องแล้วก็ไม่จ้างเราเป็นนาย อ้างค่าจ้างแพงบ้าง อ้างโน่นอ้างนี่หาสาเหตุไม่จ้างให้เป็นนายแต่ไปจ้างคนอื่น ถ้าเราหลงไปรับเป็นนายฝ่ายตรงกันข้ามกับเขา อาจถูกกล่าวหาว่าผิดมรรยาทนายความ เสียเวลาแก้ปัญหาตนเอง เป็นต้น

ข้อ 14. “ได้รับเป็นนายความแล้วภายหลังใช้อุบายด้วยประการใดๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร เพื่อจะให้นัคนได้รับประโยชน์นอกเหนือจากที่ลูกความได้ตกลงสัญญาให้”

ข้อนี้กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าริคเงินลูกความนั่นเอง เช่น ตกลงค่าจ้างทนายไว้จนกว่าคดีจะถึงที่สุด 1 ล้านบาท สืบพยานไปได้ 1 ปาก ขอเพิ่มค่าทนายเป็น 2 ล้านบาท ถ้าไม่ให้ก็จะชักพยานให้เสียหายแก่คดีหรือว่าความให้แพ้คดี ลูกความกลัวจำใจต้องจ่ายให้ เทียบไปคล้ายนักศึกษาไปตัดผมหรือตัดผมได้ครึ่งศีรษะ ช่างตัดผมหรือช่างเสริมสวยหยุดทำแล้วเรียกค่าจ้างเพิ่ม เช่น อ้างประเพณีตรุษจีนต้องเพิ่มค่าแรง ถ้าไม่ได้ตามที่เรียกร้องจะไม่ทำต่อ แล้วขอเงินก่อนทำต่ออย่างนี้ นักศึกษาอาจอยู่ในภาวะจำยอมต้องจ่าย ถ้ามว่าพอใจไหม แน่นอนคนโดนเข้าอย่างนี้ยอมไม่พอใจ รับการกระทำเช่นนี้ไม่ได้ หลังจากช่างตัดผมหรือทำผมเสร็จคงจะมีการค่อย เตะ หรือตบเป็นคำทิปหรือแถมให้ด้วยความสะใจ ลูกความก็เช่นกัน เสร็จคดีแล้วอาจจะแถมลูกปิ่นให้ทนาย แล้วตนเองตกเป็นจำเลยคดีต่อไป ดังนี้ หากทนายคนใดไปประพฤติปฏิบัติเข้า นอกจากจะผิดมรรยาทนายความแล้ว ยังจะเจ็บตัวด้วย ฟังระวัง

ข้อ 15. “กระทำการใดอันเป็นการฉ้อโกง ยักยอก หรือระบัดสินลูกความ หรือครอบครองหรือหน่วงเหนี่ยวเงินหรือทรัพย์สินของลูกความที่ตนได้รับมาโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องไว้นานเกินกว่าเหตุโดยมิได้รับความยินยอมจากลูกความ เว้นแต่จะมีเหตุ อันสมควร”

คำว่า “ฉ้อโกง” หรือ “ยักยอก” ตามความข้างต้นมีความหมายตาม ป.อาญา มาตรา 341 มาตรา 352 ส่วนคำว่า “ระบัดสิน” เป็นภาษาโบราณ พูด่ง่ายๆว่า โกงเงินหรือทรัพย์สินของลูกความ ถือว่าผิดมรรยาท นอกจากนั้นทนายครอบครองหรือหน่วงเหนี่ยวเงินหรือทรัพย์สินของลูกความที่ทนายได้รับมาโดยหน้าที่อันเกี่ยวข้องไว้นานเกินกว่าเหตุโดยมิได้รับความยินยอมจากลูกความ ถือเป็นความผิดมรรยาทนายความด้วย ตัวอย่าง เช่น ลูกหนี้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยจ่าย

ผ่านทนายของเจ้าหนี้ แทนที่ทนายจะนำส่งเงินแก่เจ้าหนี้โดยไม่ชักช้า กลับหวังเห็นเงินที่ตนได้รับมานั้นจะได้นำไปใช้จ่ายหรือหาประโยชน์ก่อน เจ้าหนี้ซึ่งเป็นลูกความทวงถามก็หลบเลี่ยงไม่จ่ายให้เป็นเวลานานเกินกว่าเหตุ โดยลูกความไม่ยินยอม ดังนี้ เป็นต้น เว้นแต่จะมีเหตุอันสมควร จึงจะไม่ผิดมรรยาท เช่น มีข้อตกลงให้ทนายหักเงินที่ได้รับไว้เป็นค่าทนายได้จนกว่าจะครบก่อน ที่เหลือจึงส่งมอบแก่ลูกความ ทนายขอย่นำเงินที่ได้รับมาหักเป็นค่าจ้างทนายก่อนได้ ดังนี้ เป็นต้น

ตัวอย่างแนววินิจฉัยคดีผิดมรรยาทฯ ข้อนี้ เช่น

คำสั่งสถานายกพิเศษ ฯ ที่ 8/2540

ทนายได้รับเครื่องโทรศัพท์มือถือจากจำเลยในคดีซึ่งมอบให้แก่ทนายโจทก์เพื่อติดราคาชำระหนี้โจทก์ ทนายฯ ได้นำมือถือไปใช้ส่วนตัว ไม่ยอมคืนให้ลูกความ เมื่อลูกความถามเรื่องนี้ก็อ้างว่ามือถือเสียเอาไปซ่อม ทั้งที่ความจริงไม่เสียทนายยังใช้อู่ การกระทำของทนายความเป็นความผิดมรรยาทข้อ 15

หมวด 4 มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน

ต่อประชาชนผู้มีบรรดาศักดิ์และอื่น ๆ (4 ข้อ)

ข้อ 16. “แย่ง หรือกระทำการใดในลักษณะประมุขคดีที่มีทนายความอื่นว่าต่าง แยกต่างอยู่ แล้วมาว่า หรือรับ หรือสัญญาว่าจะรับว่าต่าง แยกต่างในคดีที่รู้ว่ามีทนายความอื่นว่าอยู่แล้ว เว้นแต่

(1) ได้รับความยินยอมจากทนายความที่ว่าความอยู่ในเรื่องนั้นแล้ว

(2) มีเหตุผลอันควรเชื่อว่าตัวความได้ถอนทนายความคนก่อนจากการเป็นทนายความของเขาแล้ว หรือ

(3) ทนายความผู้ว่าความในเรื่องนั้นปฏิเสธ หรือแสดงความไม่สมัครใจที่จะว่าความในคดีนั้นต่อไปแล้ว”

ข้อนี้เป็นข้อบังคับมิให้ทนายความแย่งความกันทำ แต่ไม่ห้ามที่จะทำร่วมกันในคดีเดียวกันได้ ความข้อนี้เข้าใจง่ายอยู่แล้ว

ข้อ 17. “ประกาศโฆษณา หรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณาใด ๆ ดังต่อไปนี้

1) อัตราค่าจ้างว่าความ หรืออ้างว่าไม่เรียกหรืออ้างว่าความ เว้นแต่ประกาศโฆษณาของทนายความเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งดำเนินการโดยสภาทนายความเอง หรือโดยสถาบัน สมาคม องค์กร หรือส่วนราชการใดที่เกี่ยวข้อง หรือ

(2) ชื่อ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ดินที่อยู่ หรือสำนักงาน อันเป็นไปในทางโอ้อวดเป็นเชิงชักชวนให้ผู้มีบรรดาศักดิ์มาหาเพื่อเป็นนายความว่าต่างหรือแก่ต่างให้ เว้นแต่การแสดงชื่อ คุณวุฒิ หรืออื่นๆ ดังกล่าวตามสมควรโดยสุภาพ”

ข้อแรกนี้มุ่งหมายห้ามประกาศโฆษณาไม่ว่าโดยวิธีใดๆ หรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณา ก็ไม่ได้ซึ่งอัตราค่าจ้างว่าความหรือว่าไม่เรียกร้อยค่ารับว่าความเลยก็ตาม เช่น โฆษณาว่าคดีเข็ศรีรับว่าความคดีละไม่เกิน 5,000 บาทให้ผ่อนชำระสองเดือน คดีแพ้ไม่เอาค่าจ้างว่าความ ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น กรณีเช่นนี้ทำไม่ได้ ถือว่าผิดมรรยาทนายความ แต่มรรยาทเช่นนี้ไม่ใช่กับกรณีประกาศโฆษณาเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายซึ่งดำเนินการโดยสภาทนายความ หรือโดยสถาบัน สมาคม องค์กร หรือส่วนราชการ

ข้อถัดมาห้ามประกาศโฆษณาตนเองจะเป็นชื่อ คุณวุฒิ ที่อยู่ หรือสำนักงานทนายความ การประกาศโฆษณาเช่นว่านี้จะโดยทำเองหรือให้บุคคลอื่นทำก็ไม่ได้ เช่น เช่าเวลาสถานีโทรทัศน์ โฆษณา หรือจ้างตลกมาออกรายการแล้วแทรกโฆษณาเป็นผู้อุปถัมภ์รายการ ดังนี้ ทำไม่ได้ ไม่เหมือนโฆษณาสินค้าเพราะถือว่าอาชีพทนายความมีเกียรติต้องอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไปประกาศชื่อ เสี่ยงความเสียหายในคดีต่างๆไม่ได้ ถ้าถูกความเคียดแค้นต้องมาร้องขอความช่วยเหลือเอง ข้อสังเกตประกาศโฆษณานี้ไม่ว่าจะกระทำโดยวิธีใดก็ตาม แม้เขียนบนกระจกหน้าสำนักงานทนายความของตน บนนามบัตรในลักษณะประกาศตัวช่วยเหลือประชาชนในคดีประเภทนั้น ประเภทนี้อันเป็นไปในทางโอ้อวดเป็นเชิงชักชวนผู้มีบรรดาศักดิ์มาจ้างหรือใช้บริการให้เป็นนายความให้ก็ต้องด้วยความหมายนี้คู่กัน แต่การที่ทนายความแสดงชื่อ ที่อยู่ มีขนาดพอสมควร โดยสุภาพไม่เข้าข้อนี้

ข้อ 18. “ประกอบอาชีพ ดำเนินธุรกิจ หรือประพฤติตนอันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ”

ข้อนี้กำหนดไว้กว้างๆ หมายความว่าเรื่องอะไรก็ตามที่ทนายประพฤติปฏิบัติไม่ว่าการประกอบอาชีพ การดำเนินธุรกิจทั้งหลายทั้งปวงจะต้องไม่ฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความเป็นผิดมรรยาททั้งสิ้น เท่ากับเป็นการบังคับให้ทนายต้องตั้งอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี คนมีศีล มีธรรม เชื่อกันว่าจะคิดจะทำอะไรก็คิดและทำแต่สิ่งที่ดีๆ

ตัวอย่างแนววินิจฉัยคดีผิดมรรยาททนายความ เช่น

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 1/2536

ผู้กล่าวหา (เจ้าหนี้) เป็นโจทก์ฟ้องลูกความของผู้ถูกกล่าวหา (ลูกความของทนาย) และได้

นัดเจรจากัน ผู้ถูกกล่าวหา (ทนาย) ไม่พอใจได้เตะร่างกายผู้กล่าวหา เป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี และเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 5/2540

ทนายความเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทซึ่งมีวัตถุประสงค์ประกอบกิจการทางด้านกฎหมาย ใช้วิธีทางธุรกิจบริหารงานทางวิชาชีพทนายความด้วยการจัดให้มีระบบสมาชิก จัดให้มีฝ่ายการตลาดจัดหาสมาชิกรายปีและรายตลอดชีพ ทำแผนพับมีพระฉายาลักษณ์ของพระองค์เจ้ารพีฯ อยู่ภายใต้ชื่อบริษัทและสำนักงานกฎหมาย เป็นการโฆษณาเพื่อประโยชน์ทางการค้ามากกว่ามุ่งบริการรับใช้ประชาชน จึงเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความตามข้อ 18

คำสั่งสถานายกพิเศษฯ ที่ 7/2540

ทนายความเรียกค่าทนายสูงถึง 50,000 บาท สำหรับการดำเนินการในชั้นบังคับคดีเพียงอย่างเดียว ทั้งๆ จำนวนหนี้ตามคำพิพากษาที่ลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องชำระมีเพียง 110,235 บาท จึงเป็นการประกอบอาชีพที่มุ่งเอาไรด์เอาเปรียบประชาชนมากกว่าการให้ความช่วยเหลือรับใช้ประชาชน ไม่ผูกงเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ เป็นการประพฤตินอนเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ

ข้อ 19. “ยินยอมตกลง หรือให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ค่านายหน้าหรือบำเหน็จรางวัลใดๆ ด้วยทรัพย์สิน หรือประโยชน์ใดๆ แก่ผู้ที่หาคดีความมาให้ หรือมีคนประจำสำนักงานดำเนินการจัดหาคดีความมาให้ว่า โดยทนายความผู้นั้นคิดค่าส่วนลดของค่าจ้างให้ หรือให้เงินเดือน หรือเงินจำนวนหนึ่งจำนวนใด หรือทรัพย์สินหรือประโยชน์อย่างใด ๆ แก่ผู้หาคดีความมาให้นั้น แม้บุคคลผู้หาคดีความมาให้โดยลักษณะดังกล่าวจะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างประจำสำนักงานของทนายความผู้นั้นก็ตาม”

ข้อนี้เป็นเรื่องยากในทางปฏิบัติ ทนายจะตกลงให้สิ่งใดๆ ตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความที่กล่าวไว้ข้างต้นแก่ผู้หาความมาให้ แม้ผู้หาคดีมานั้นจะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างในสำนักงานทนายความนั้นก็ไม่ได้ สรุปว่าจะให้ค่านายหน้า ให้เปอร์เซ็นต์แก่คนนำคดีมาให้เราไม่ได้เป็นผิดมรรยาท ปกติเป็นทนายใหม่ชื่อเสียงยังไม่ปรากฏคือยังไม่ดัง จะมีคดีว่าก็ต้องอาศัยเพื่อนฝูงญาติพี่น้องนำมาหรือแนะนำ ครั้นจะตอบแทนแบ่งเงินค่าจ้างที่ได้มาให้เพื่อนหรือผู้แนะนำบ้างหรือพาไปเลี้ยงสักมื้อสมนาคุณตามธรรมเนียมหรือนิสัยคนไทย ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาทนี้ก็ห้ามว่าทำไม่ได้ สรุปว่าทำตรงๆ ไม่ได้ แต่โดยปฏิบัติในความเป็นจริงแล้วเชื่อว่ามีโดยทางอ้อม ข้อนี้เข้าใจว่ามาจากธรรมเนียมอังกฤษ ผู้ใหญ่เคยเล่าให้ฟังว่าเมืองอังกฤษนั้นเสือครูจะมีขามไว้

อังกฤษมีโซลิตเซอร์ (Solicitor) และบาริสเตอร์ (Barrister) โซลิตเซอร์ ตกลงเรื่องเงินได้ ทำอย่างไรก็ได้ แต่บาริสเตอร์ทนายความพูดเรื่องเงินไม่ได้ พวกนี้ต้องรับเงินจากพวกโซลิตเซอร์อีกต่อหนึ่ง ของเราก็เลยเอาแบบอย่างจะตกลงให้ค่านายหน้า ให้เปอร์เซ็นต์ความแก่ผู้หาหรือนาคดีมาให้ไม่ได้ เพราะถือว่าอาชีพทนายความนั้นมีเกียรติ เพราะมีเกียรติยศมากนี้เองทำให้ทำอย่างนั้นไม่ได้ จะโฆษณาประกาศตนเองก็ไม่ได้ เป็นผิดต้องให้ลูกความมาหาเอง เมื่อตรางวัลคนนำคดีมาให้ไม่ได้ อาชีพทนายความไม่มีเงินเดือนประจำ บ้านต้องเช่า ข้าวต้องซื้อ ครอบครัวยังต้องกินต้องใช้แต่รายได้ขาดสั่นต้องอยู่อย่างมีเกียรติ หลายๆปีเข้าบางท่านแบกเกียรติหรือทนายความลำบากในสภาพมีเกียรติไม่ไหว เมื่อเกียรติยศปีบรัดตัวแน่นขึ้น ก็จำเป็นต้องหันไปประกอบอาชีพอื่น ละทิ้งอาชีพทนายความให้เป็นอดีตไป จึงนับว่าคนที่ประกอบอาชีพทนายความโดยไม่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์นี้ ลู่วงจนเป็นหลักเป็นฐานตลอดชีวิตเป็นผู้มีความอดทนเป็นเลิศ น่าสรรเสริญแท้

หมวด 5 มรรยาทในการแต่งกาย (มี 1 ข้อ)

ข้อ 20. “ในเวลาว่าง ทนายความจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(1) ทนายความชาย แต่งตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว หรือสีอื่นที่ไม่ฉูดฉาด เชิ้ตขาว ผ้าผูกคอสีดำหรือสีอื่นที่สุภาพไม่ฉูดฉาดแบบเงื่อนกลาดสี หรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือแขนยาวสีสุภาพไม่มีลวดลายแทนเสื้อชุดสากลก็ได้ รองเท้าหุ้มส้น สีขาว น้ำตาลหรือดำ ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า

(2) ทนายความหญิงแต่งแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อสีสุภาพไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น

(3) ทนายความที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการ จะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้

(4) ในขณะที่ความ ทนายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต ต้องสวมเสื้อครุยนั่นด้วย”

ข้อนี้ความหมายเข้าใจง่ายอยู่แล้ว

หมวด 6 มรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมาย

และข้อบังคับ (มี 1 ข้อ)

ข้อ 21. “ทนายความจะต้องปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของสภานายกพิเศษแห่งสภาทนายความ คณะกรรมการสภาทนายความและคณะกรรมการมรรยาททนายความ ตลอดจนบรรดาข้อบังคับ หรือข้อกำหนดที่บุคคลหรือคณะบุคคลดังกล่าว ได้สั่งหรือมีไว้แล้วแต่ -

กรณีตามอำนาจหน้าที่ซึ่งมีอยู่ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย”

ข้อนี้เป็นข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ข้อสุดท้ายซึ่งกำหนดให้ทนายความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดต่อคำสั่งบุคคลเหล่านี้ คือ คำสั่งของสภานายกพิเศษแห่งสภาพทนายความ ซึ่งหมายถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมผู้มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 10) คณะกรรมการสภาพทนายความและคณะกรรมการมรรยาททนายความ ตลอดจนคณะบุคคลดังกล่าวในข้อ 21 ได้สั่งหรือมีไว้แล้วแต่กรณีตามอำนาจและหน้าที่ซึ่งมีกฎหมายหรือระเบียบรองรับ ทั้งนี้จุดมุ่งหมายเพื่อความเป็นระเบียบ สงบเรียบร้อย การกำกับ การควบคุมดูแลของสภาพทนายความเพื่อรักษามาตรฐานแห่งวิชาชีพให้เป็นที่ยอมรับของสังคม

การพิจารณาคดีมรรยาททนายความ

การพิจารณาตามกฎหมายเก่า ผู้เขียนเห็นสมควรนำวิธีดำเนินการตามกฎหมายเก่ามาสรุปพอให้เห็นเค้าโครงสักระยะก่อนที่จะศึกษาของใหม่

ตามกฎหมายเก่าเมื่อบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการประทุพผิตมรรยาทของทนายความ บุคคลผู้เสียหายนั้นย่อมมีสิทธิที่จะกล่าวหา ร้องเรียนต่อเนติบัณฑิตยสภาได้ (ปัจจุบันร้องเรียนต่อสภาพทนายความ) นอกจากนี้ผู้กล่าวหาหรือร้องเรียนแล้ว เนติบัณฑิตยสภายังมีสิทธิยกเรื่องขึ้นมาสอบสวนดำเนินคดีกับทนายความผู้นั้นได้ ถ้าหากเนติบัณฑิตยสภาได้รับแจ้งจากศาลว่าทนายความผู้ใดประทุพผิตมรรยาท ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าผู้ที่จะเล่นงานเรื่องมรรยาททนายความมิได้ 2 ทาง คือ

1) บุคคลที่ได้รับความเสียหาย เช่น ลูกความซึ่งถูกทนายความหลอกลวง ได้ร้องเรียนไปยังเนติบัณฑิตยสภา หรือ

2) ศาลไปประสบพบเข้า ตัวอย่าง เช่น คดีศาลขอแรง ทนายไม่ไปศาล ไม่ยอมรับเป็นทนายให้โดยไม่แจ้งเหตุผล ถ้าศาลแจ้งไปยังเนติบัณฑิตยสภา ทนายผู้นั้นก็ถูกดำเนินคดีมรรยาทได้ ดังนี้ เป็นต้น

การดำเนินคดีมรรยาททนายความต้องดำเนินการภายใน 1 ปี นับตั้งแต่วันที่ผู้ได้รับความเสียหายรู้เรื่องการประทุพผิตมรรยาททนายความ และรู้ตัวผู้ประทุพผิต แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันประทุพผิตมรรยาททนายความ ดังนั้น ถ้าไม่ดำเนินการภายใน 1 ปี หรือดำเนินการภายใน 1 ปี แต่พ้น 3 ปี นับแต่วันประทุพผิตมรรยาทฯ ก็เอาเรื่องทนายไม่ได้คู่กัน

มีข้อน่าสังเกตประการหนึ่ง คือ การถอนเรื่องกล่าวหาที่ยื่นไว้ เช่น ลูกความผู้เสียหายร้องเรียนว่าถูกทนายความฉ้อโกงเงิน ทนายความไปตกลงกับลูกความผู้ร้องเรียนนั้น โดยคืนเงินให้แล้ว

ขอให้ถอนเรื่อง แต่ถ้าปรากฏว่าการสอบสวนเสร็จแล้วได้ความเป็นจริงดังร้องเรียน แม้จะมีการคืนเงินกัน คดีก็ไม่ระงับ ยังต้องถูกลงโทษอีก

เมื่อเรื่องร้องเรียนมายังเนติบัณฑิตยสภา นายทะเบียนนายความจะตรวจดูเรื่องก่อนว่าเข้ากรณีผิดมรรยาทนายความหรือไม่ เช่น ยื่นพินกำหนดเวลา 1 ปี หรือต้องห้ามตามกฎหมายหรือไม่ ถ้าไม่ต้องด้วยกรณีผิดมรรยาทนายความหรือต้องห้ามตามกฎหมายก็เสนอประธานศาลฎีกา ซึ่งเป็นนายกเนติบัณฑิตยสภา ประธานศาลฎีกาก็สั่งระงับเรื่องไป ถ้านายทะเบียนนายความเห็นว่าเรื่องที่ร้องเรียนมาต้องด้วยข้อหาตามข้อบังคับมรรยาทนายความ ก็เสนอเรื่องไปยังนายกเนติบัณฑิตยสภาฯ จะตั้งกรรมการ 3 คนขึ้นเป็นกรรมการสอบสวน กรรมการ 3 คนนี้ต้องเป็นสามัญสมาชิกของเนติบัณฑิตยสภา สามัญสมาชิกริ่ส่วนมากตั้งจากผู้พิพากษา บางครั้งก็ตั้งจากอัยการด้วย แต่ไม่มีใครปรากฏว่าตั้งทนายความเป็นกรรมการพิจารณาทนายความ ซึ่งเหตุผลของการไม่ตั้งทนายความไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด ผู้เขียนเคยเรียนถามผู้พิพากษาอาวุโสบางท่านทราบแต่เพียงว่าประเพณีไม่เคยทำ ถ้าขึ้นทำก็ลบล้างประเพณี อันนี้นับว่าแปลกเพราะเท่าที่ปรากฏผู้พิพากษาหรืออัยการถูกกล่าวหา ผู้พิพากษา อัยการ เป็นกรรมการสอบสวนกันเองได้ แต่ถ้าทนายความถูกกล่าวหา ทนายความเป็นกรรมการสอบสวนกันเองเป็นความรู้สึกทำไม่ได้

ในด้านการสอบสวนก็เหมือนคดีที่ศาลดูกัน มีการเรียกผู้ถูกกล่าวหามาแก้คดีเหมือนจำเลยมีการสืบพยานกันทั้งสองฝ่าย เมื่อสืบพยานเสร็จแล้วก็ทำความเห็นทำนองเดียวกับคำพิพากษาเสนอกลับมาที่เนติบัณฑิตยสภา นายทะเบียนนายความก็ตรวจดูว่าความเห็นกรรมการสอบสวนเป็นอย่างไร ถ้ารายงานความเห็นว่ามีมูล นายทะเบียนเห็นว่าไม่มีมูลจริงก็เสนอนายกเนติบัณฑิตยสภา หากนายกเนติบัณฑิตยสภาเห็นด้วย ท่านก็สั่งระงับเรื่อง เรื่องก็ยุติ ถ้ารายงานเสนอความเห็นมีมูลแต่นายทะเบียนไม่เห็นด้วย นายทะเบียนแทงเสนอความเห็นพร้อมเหตุผลต่อนายกเนติบัณฑิตยสภา ถ้านายกเนติบัณฑิตยสภาเห็นด้วย ท่านก็อาจสั่งระงับเรื่องราว ถ้าท่านไม่เห็นด้วย ท่านก็ส่งเรื่องให้อธิบดีกรมอัยการฟ้อง อธิบดีกรมอัยการเมื่อรับเรื่องแล้วก็มีดุลพินิจฟ้องหรือไม่ก็ได้ ถ้าอธิบดีกรมอัยการเห็นว่าไม่ควรฟ้องก็แสดงเหตุผลที่ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าฟ้องไม่ได้ ไม่ควรฟ้อง เรื่องก็จบคำสั่งเป็นที่สุด ไม่มีกฎหมายให้อำนาจหรือพินคำสั่งอธิบดีกรมอัยการ ประธานศาลฎีกาซึ่งเป็นนายกเนติบัณฑิตยสภาที่รื้อฟื้นไม่ได้ดูกัน แสดงให้เห็นว่าการจะลงโทษต้องมีการกลั่นกรองหลายชั้นหลายขั้นตอน

ในกรณีอธิบดีกรมอัยการมีคำสั่งฟ้อง ก็ต้องทำเหมือนกับฟ้องมาเป็นคำกล่าวหาต่อคณะกรรมการมรรยาทนายความ นายทะเบียนนายความเป็นผู้รับฟ้อง เพราะเหตุคนายทะเบียนนาย

ความเป็นกรรมการมรรยาทฯ ด้วย นายทะเบียนดำเนินการจัดส่งสำเนาฟ้องให้จำเลยให้การแก้คดี ภายใน 8 วัน ทำนองคดีแพ่งด้วยกัน จำเลยให้การมาแล้วก็ดูประเด็น กำหนดหน้าที่นำสืบก่อน ส่วนมากโจทก์นำสืบก่อน คือ ฝ่ายอัยการนำสืบก่อน นำสืบเหมือนอย่างคดีในศาล ที่เนติบัณฑิตยสภา มีบัลลังก์พิจารณาทำนองเดียวกับศาลด้วยกัน มีกรรมการ 3 คน เป็นองค์คณะ ต้องสวมเสื้อครุยเหมือนศาล มีข้อสังเกต ในชั้นพิจารณานี้ยอมให้ทนายความเป็นกรรมการพิจารณาคดีมรรยาททนายความ ได้ ซึ่งต่างกับในชั้นสอบสวน ประเพณีไม่ตั้งทนายความเป็นกรรมการสอบสวน การพิจารณาเช่นเดียวกับคดีในศาล เมื่อพิจารณาสืบพยานเสร็จก็ทำความเห็นแบบคำพิพากษากล่าวคือเรื่องนี้อธิบติกรรมอัยการฟ้องว่าอย่างนี้ ทนายความผู้ถูกกล่าวหาได้ต่อสู้ว่าอย่างไร ทางพิจารณาได้ความว่าอย่างไร เห็นว่าเป็นความผิดควรลงโทษอย่างไร โทษก็มี 3 อย่างคือ (1) ภาคทัณฑ์ (2) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดเวลาไม่เกิน 3 ปี (3) ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ ถ้าการพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นความผิดมรรยาททนายความก็จะยกคำกล่าวหา

เมื่อพูดถึงโทษก็มีลักษณะเบาไปหนักเช่นเดียวกับโทษทางอาญามีหลายระดับ โทษความผิดมรรยาททนายความที่ทำนองเดียวกัน กล่าวคือ เบาสุดก็ภาคทัณฑ์ หมายความว่ายังให้โอกาสทำนอง “ที่หลังอย่าทำ” อันนี้ถึงแม้จะโทษเบาที่สุดก็เสียชื่อเสียง เสียความไว้เนื้อเชื่อใจของผู้จะใช้บริการในวิชาชีพเหมือนกัน เพราะมีการประกาศโฆษณาไปทั่วว่าทนายความคนใดถูกภาคทัณฑ์ ส่วนการห้ามเป็นทนายก็มีกำหนดเวลาไม่เกิน 3 ปี ซึ่งก็ต้องเลิกอาชีพทนายความไปชั่วคราว พอคนซังกลิ้มๆ ก็กลับมาขออนุญาตเป็นทนายใหม่ ประเภทที่ 3 ร้ายแรงสุด คือ ลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ เรียกง่ายๆ ว่าตัดออกจากแผ่นฟ้าตัดอาชีพกันเลยทีเดียว แต่ก็ไม่ตัดอาชีพเด็ดขาดยังให้โอกาสถูกลบชื่อ 5 ปี แล้วสมัครใหม่ได้ หากภายหลังกลับตัวกลับใจประพฤติดี

มีข้อสังเกตถ้อยคำซึ่งนักศึกษาอย่านำไปปะปนกัน คือ คำว่า “ถอนชื่อ” หรือ “จำหน่ายชื่อ” ถอนชื่อหรือจำหน่ายชื่อ กับคำว่า “ลบชื่อ” นั้นไม่เหมือนกัน ถอนชื่อจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความใช้ในกรณีทนายความผู้นั้นขาดคุณสมบัติ ไม่ใช่เรื่องผิดมรรยาททนายความ ขาดคุณสมบัติ เช่น คนจะเป็นทนายความได้ต้องมีสัญชาติไทย (มาตรา 35 (1)) เกิดมีคนลาวหรือคนญวนอพยพได้บัตรประจำตัวประชาชนปลอมถือสัญชาติไทยมาขอให้อนุญาตเป็นทนายความ เนติบัณฑิตยสภาอนุญาตไป ภายหลังปรากฏความจริงว่าไม่ใช่คนไทย ที่ได้รับใบอนุญาตเป็นเรื่องผิดพลาด ดังนี้ จะถูกถอนชื่อ จำหน่ายชื่อ เป็นต้น

การพิจารณาคดีมรรยาททนายความตามกฎหมายปัจจุบัน

การพิจารณาคดีมรยาทนายความตามกฎหมายปัจจุบัน ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการมรยาทนายความ (มาตรา 66) ก่อนจะศึกษาเรื่องนี้ ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับคณะกรรมการมรยาทนายความเสียก่อนว่าเป็นใคร มาจากไหน มาได้อย่างไร ทั้งนี้จะได้โยงไปยังวิธีดำเนินการต่อไป

คณะกรรมการมรยาทนายความข้างต้น จะต้องประกอบด้วยประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ และกรรมการมรยาทนายความอื่นอีกไม่น้อยกว่า 7 คน ตามที่คณะกรรมการสภานายความกำหนด (มาตรา 54)

คุณสมบัติของกรรมการมรยาทนายความ

คณะกรรมการสภานายความเป็นผู้แต่งตั้งกรรมการมรยาทนายความจากบุคคลซึ่งมีคุณสมบัติต่อไปนี้

- 1) เป็นทนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 10 ปี
- 2) ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาทนายความ หรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ

อนึ่ง การแต่งตั้งจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภานายกพิเศษ (มาตรา 55)

อำนาจหน้าที่คณะกรรมการมรยาทนายความ

ประธานคณะกรรมการมรยาทนายความมีอำนาจหน้าที่ควบคุมการพิจารณาคดีมรยาทนายความให้เป็นไปโดยรวดเร็วและเที่ยงธรรมและมีหน้าที่อื่นๆ ตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้หรือในข้อบังคับ (ดูรายละเอียดในข้อบังคับสภานายความว่าด้วยการสอบสวนคดีมรยาทนายความ พ.ศ. 2530 ในภาคผนวก)

เมื่อประธานกรรมการมรยาทนายความไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ กฎหมายให้รองประธานกรรมการมรยาทนายความปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรยาทนายความ ถ้าประธานฯและรองประธานฯไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการมอบหมายเป็นหนังสือจากประธานกรรมการปฏิบัติหน้าที่แทนประธานกรรมการมรยาทนายความ (มาตรา 57)

วาระการดำรงตำแหน่ง

กรรมการมรยาทนายความมีวาระการดำรงตำแหน่ง 3 ปี และอาจได้รับแต่งตั้งใหม่ได้ แต่

จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันมิได้

ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ ให้คณะกรรมการดำเนินการแต่งตั้งซ่อม เว้นแต่วาระการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการมรยาทนายความจะเหลือไม่ถึง 90 วัน คณะกรรมการจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งซ่อมก็ได้ และกฎหมายให้นำบทบัญญัติมาตรา 55 และมาตรา 56 มาใช้บังคับแก่การแต่งตั้งซ่อมโดยอนุโลม

กรรมการมรยาทนายความซึ่งได้รับแต่งตั้งซ่อมให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงวาระของผู้ที่ตนแทน (มาตรา 58)

ในกรณีที่คณะกรรมการมรยาทนายความพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะและยังไม่มีกรรมการแต่งตั้งคณะกรรมการมรยาทนายความใหม่ ให้คณะกรรมการมรยาทนายความนั้นปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนจนกว่าคณะกรรมการมรยาทนายความคณะใหม่จะเข้ารับหน้าที่

การแต่งตั้งคณะกรรมการมรยาทนายความใหม่ ต้องดำเนินการภายใน 60 วัน นับตั้งแต่วันที่คณะกรรมการมรยาทนายความคณะเก่าพ้นจากตำแหน่ง (มาตรา 59)

การพ้นจากตำแหน่งกรรมการมรยาทนายความ

กรรมการมรยาทนายความพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

- 1) ครบวาระ
- 2) ตาย
- 3) ลาออก

4) ขาดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 54 วรรคสอง (กล่าวคือ เป็นทนายมาแล้วรวมกันน้อยกว่า 10 ปี หรือเคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรยาทนายความ หรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ) หรือ

- 5) ขาดจากการเป็นทนายความตามมาตรา 44 (ดูมาตรา 44 ประกอบ)

ฐานะของกรรมการมรยาทนายความ

ในการปฏิบัติหน้าที่ กรรมการมรยาทนายความมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแก่กรรมการมรยาทนายความโดยอนุโลม (มาตรา 61)

นอกจากจะมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานตาม ป. อาญา แล้ว กฎหมายยังให้อำนาจคณะกรรมการ -

มรรยาทนายความแต่งตั้งทนายความคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นอนุกรรมการหรือคณะทำงานให้
กระทำการใดกิจการหนึ่งในขอบอำนาจคณะกรรมการ เว้นแต่การชี้ขาดคดีมรรยาทนายความ
(มาตรา 62)

การพิจารณาคดีมรรยาทนายความ

ในการพิจารณาคดีมรรยาทนายความ ต้องมีกรรมการมรรยาทนายความมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทนายความ จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมปรึกษาหารือการวินิจฉัยชี้ขาดคดีมรรยาทนายความของคณะกรรมการมรรยาทนายความให้ถือตามเสียงข้างมาก แต่กรรมการมรรยาทนายความฝ่ายข้างน้อยก็มีสิทธิทำความเห็นแย้งได้ (มาตรา 63)

การวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือเสียงข้างมากนี้ ไม่ใช้กับกรณีต่อไปนี้

1) การถอนคำกล่าวหาจะเป็นเหตุให้คดีมรรยาทนายความระงับก็ต่อเมื่อคณะกรรมการมรรยาทนายความมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการมรรยาทนายความที่มาประชุมอนุญาตให้ผู้กล่าวหาถอนคำกล่าวหาได้ (มาตรา 63 วรรคสอง มาตรา 64 วรรคสาม มาตรา 69 วรรคสาม)

2) คำสั่งไม่ลบบชื่อนายความผู้กระทำความผิดออกจากทะเบียนทนายความตามมาตรา 69 วรรคสาม ต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทนายความ

การกล่าวหาในคดีมรรยาทนายความปัจจุบัน

เมื่อบุคคลผู้ได้รับความเสียหายหรือทนายความมีสิทธิกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาทนายความ คำกล่าวหาต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธานกรรมการมรรยาทนายความภายในกำหนด 1 ปี นับแต่วันที่ผู้ที่มีสิทธิกล่าวหารู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาทนายความและเมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิดแต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันประพฤติผิดมรรยาทนายความ หากพ้นกำหนดนี้สิทธิกล่าวหาเป็นอันสิ้นสุดลง (มาตรา 64)

ข้อสังเกต การยื่นคำกล่าวหาต้องดำเนินการภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รู้เรื่องการประพฤติผิดมรรยาทนายความและเมื่อรู้ตัวผู้ประพฤติผิดมรรยาทฯ แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันประพฤติผิดมรรยาทนายความ หากมายื่นคำกล่าวหาเกิน 3 ปี นับแต่วันทนายความประพฤติผิด-

มรรยาทนายความแม้จะเพิ่งรู้ไม่เกิน 1 ปี ก็สิ้นสิทธิ ทำนองเดียวกับกฎหมายเก่า

เมื่อประธานกรรมการมรรยาทนายความได้รับคำกล่าวหา หรือได้รับแจ้งจากศาล พนักงานอัยการ หรือพนักงานสอบสวน หรือเมื่อปรากฏแก่คณะกรรมการมรรยาทนายความว่ามีพฤติการณ์อันสมควรให้มีการสอบสวนมรรยาทนายความผู้ใด คณะกรรมการมรรยาทนายความต้องแต่งตั้งทนายความไม่น้อยกว่า 3 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวน ทำการสอบสวน เพื่อการนี้คณะกรรมการสอบสวนมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำและมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใดๆ ส่งหรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวนได้ เมื่อคณะกรรมการสอบสวนทำการสอบสวนเสร็จแล้วก็เสนอเรื่องต่อประธานกรรมการมรรยาทนายความเพื่อพิจารณาสั่งการต่อไป (มาตรา 65) อาจจะมีผู้สงสัยว่า ถ้าคณะกรรมการสอบสวนเรียกบุคคลใดๆ มาให้ถ้อยคำ หรือมีหนังสือแจ้งให้บุคคลใดๆ ส่ง หรือจัดการส่งเอกสารหรือวัตถุเพื่อประโยชน์แก่การสอบสวน บุคคลเหล่านั้นไม่ปฏิบัติตามจะมีสภาพบังคับประการใด

ในเรื่องนี้ผู้ไม่ปฏิบัติตามโดยปราศจากเหตุอันสมควร พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 มีบทกำหนดโทษไว้ในมาตรา 83 คือ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ขอย้อนกลับไปกล่าวถึงการพิจารณาคดีมรรยาทนายความอีกครั้งหนึ่ง เมื่อคณะกรรมการ - สอบสวนทำการสอบสวนเสร็จ ต้องเสนอเรื่องต่อประธานกรรมการมรรยาทนายความเพื่อพิจารณาสั่งการตามมาตรา 66 ต่อไป แต่ในมาตรา 66 นี้เองก็ให้คณะกรรมการมรรยาทนายความมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี สั่งยกคำกล่าวหา หรือสั่งลงโทษ หรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 (โทษผิดมรรยาทนายความมี 3 สถาน คือ (1) ภาคทัณฑ์ (2) ห้ามทำการเป็นทนายความมีกำหนดไม่เกิน 3 ปี หรือ (3) ลบชื่อออกจากทะเบียนฯ)

ในกรณีที่คณะกรรมการมรรยาทนายความมีคำสั่งตามมาตรา 66 ให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความส่งสำนวนคดีมรรยาทนายความนั้นไปยังนายกสภาทนายความภายใน 30 วัน นับแต่วันมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการสภาทนายความทำการพิจารณาและจะสั่งขึ้น แก้ว หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความ รวมทั้งสั่งลงโทษหรือดำเนินการกับทนายความที่ถูกกล่าวหาอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 ตามที่เห็นสมควรได้ และก่อนที่จะมีคำสั่งดังกล่าว คณะกรรมการสภาทนายความอาจสั่งให้คณะกรรมการมรรยาทนายความทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้ (มาตรา 67)

เมื่อนายกสภาทนายความได้รับสำนวนคดีมรรยาทนายความตามวรรคหนึ่งแล้ว หากคณะ

กรรมการสภาพนายความมิได้วินิจฉัยและแจ้งคำวินิจฉัยมายังประธานกรรมการมรรยาทนายความภายใน 60 วัน นับแต่วันได้รับสำนวน ให้ถือว่าคณะกรรมการสภาพนายความ มีคำสั่งยืนตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความ เว้นแต่กรณีที่มีการสอบสวนเพิ่มเติม ระยะเวลา 60 วัน ให้นับตั้งแต่วันที่ได้รับสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติม

คำสั่งของคณะกรรมการสภาพนายความที่ยืนตามให้จำหน่ายคดี หรือยกคำกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง หรือวรรคสองให้เป็นที่สุด (มาตรา 67 วรรคท้าย)

การลงโทษลบชื่อจากทะเบียนนายความ

นายความอาจถูกลบชื่อจากทะเบียนนายความได้ เมื่อนายความต้องรับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด เว้นแต่ในกรณีอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษให้ศาลชั้นต้นที่อ่านคำพิพากษาถึงที่สุดนั้นมีหนังสือแจ้งการต้องโทษจำคุกของนายความผู้นั้นให้ประธานกรรมการสภาพนายความทราบ

เมื่อได้รับหนังสือแจ้งตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความเสนอเรื่องให้คณะกรรมการมรรยาทนายความสั่งลบชื่อนายความผู้นั้นออกจากทะเบียนนายความ - แต่คณะกรรมการมรรยาทนายความจะไม่สั่งลบชื่อนายความผู้นั้นจากทะเบียนนายความก็ได้ หากพิจารณาแล้วเห็นว่าการกระทำความผิดของนายความผู้นั้นไม่เป็นการกระทำที่ชั่วร้าย ไม่เป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นว่านายความผู้นั้นไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริตและไม่เป็นการกระทำที่เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพ

คำสั่งไม่ลบชื่อนายความผู้กระทำความผิดออกจากทะเบียนนายความตามวรรคสองต้องมีคะแนนเสียงเห็นชอบไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมดของคณะกรรมการมรรยาทนายความ

คำสั่งลบชื่อหรือไม่ลบชื่อนายความออกจากทะเบียนนายความตามวรรคสองให้ประธานกรรมการมรรยาทนายความแจ้งต่อนายกสภาพนายความภายใน 30 วัน นับแต่วันที่มีคำสั่งและให้คณะกรรมการสภาพนายความทำการพิจารณาและจะสั่งขึ้น หรือกลับคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาทนายความก็ได้ (มาตรา 69)

การอุทธรณ์คำสั่งลงโทษ

นายความซึ่งถูกสั่งลงโทษ หรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งตามมาตรา 52 อาจอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวต่อสภานายกพิเศษได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับภายใน 30 วัน

นับแต่วันได้รับแจ้งคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้สถานากพิเศษทำการพิจารณาและมีคำสั่งและให้นำทบัญญัติในมาตรา 67 วรรคหนึ่ง และวรรคสองมาใช้บังคับแก่การพิจารณาและมีคำสั่งของสถานากพิเศษโดยอนุโลม คำสั่งของสถานากพิเศษให้เป็นที่สุด

การแจ้งคำสั่ง

เมื่อมีคำสั่งอันถึงที่สุดลงโทษทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาททนายความ นายทะเบียนทนายความจะจดแจ้งคำสั่งนั้นไว้ในทะเบียนทนายความ และแจ้งคำสั่งให้ทนายความผู้ถูกกล่าวหาและผู้กล่าวหาทราบ

ในกรณีคำสั่งข้างต้นเป็นคำสั่งห้ามทำการเป็นทนายความ หรือคำสั่งลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความ กฎหมายกำหนดให้นายทะเบียนทนายความแจ้งคำสั่งนั้นให้ศาลทั่วราชอาณาจักรและเนติบัณฑิตยสภาทราบด้วย (มาตรา 70)

ผลของการถูกลบชื่อ

บุคคลที่ถูกลบชื่อออกจากทะเบียนทนายความจะขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตอีกมิได้ เว้นแต่เวลาได้ผ่านพ้นไปแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี นับแต่วันถูกลบชื่อ (มาตรา 71)

ตอนที่ 3

การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (LEGAL AID)

ความเบื้องต้น

พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 นอกจากจะมีบทบัญญัติกองทุนสวัสดิการทนายความเพื่อช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนแก่สมาชิกของสภาทนายความ กล่าวคือบรรดาทนายความด้วยกันเอง ตลอดจนทนายความที่ถึงแก่ความตายซึ่งได้รับความเดือดร้อนมีสิทธิไปขอรับการสงเคราะห์จากเงินกองทุนดังกล่าวแล้ว ใน พ.ร.บ. ดังกล่าวยังมีบทบัญญัติให้มีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้ในหมวด 9 ตั้งแต่มาตรา 78 - 81 ด้วย

กรรมกรและวาระดำรงตำแหน่ง

ในส่วนการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ร.บ. ทนายความฉบับนี้กำหนดสาระสำคัญ

ให้มีคณะกรรมการเกี่ยวกับเรื่องนี้ประกอบด้วยนายก อุปนายก เลขานุการ และบุคคลอื่นๆ อีกไม่เกิน 8 คนที่คณะกรรมการสภาพนายความแต่งตั้งจากผู้ที่ป็นทนายความมาแล้วรวมกันไม่น้อยกว่า 10 ปี ในการนี้กฎหมายกำหนดให้นายกสภาพนายความเป็นประธานกรรมการ อุปนายกเป็นรองประธานกรรมการและเลขานุการเป็นเลขานุการ (มาตรา 74) กรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่คณะกรรมการสภาพนายความแต่งตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่งสามปี และอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้ แต่จะดำรงตำแหน่งเกินกว่าสองวาระติดต่อกันไม่ได้

ถ้าตำแหน่งว่างลงก่อนถึงกำหนดวาระ กฎหมายให้มีการดำเนินการแต่งตั้งซ่อม เว้นแต่ว่าการอยู่ในตำแหน่งของกรรมการฯ เหลือไม่ถึง 90 วัน คณะกรรมการสภาพนายความจะไม่ดำเนินการแต่งตั้งซ่อมก็ได้ และการแต่งตั้งกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะสมบูรณ์ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบของสภานายกพิเศษด้วย (มาตรา 75 ให้นำมาตรา 58 และมาตรา 60 มาอนุโลมใช้ด้วย ให้คู่ควบตามมาตรา 58 มาตรา 60 ประกอบด้วย จะช่วยให้เข้าใจยิ่งขึ้น)

อำนาจหน้าที่คณะกรรมการฯ

คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1) ให้การช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 79 มาตรานี้กำหนดการช่วยเหลือไว้ดังนี้

- 1.1) การให้คำปรึกษาหารือแนะนำเกี่ยวกับกฎหมาย
- 1.2) การร่างนิติกรรมสัญญา
- 1.3) การจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่าง

ในด้านการช่วยเหลือจัดหาทนายความว่าต่างแก้ต่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวให้อำนาจคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายจะจัดให้มีทนายความประจำเพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือดังกล่าวก็ได้ โดยได้รับค่าตอบแทนตามที่กำหนดในข้อบังคับ

2) เก็บรักษาและจ่ายเงินกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายตามมาตรา 77 ในมาตรา 77 กำหนดให้มีกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ประกอบด้วย

2.1) เงินที่สภาพนายความจัดสรรให้เป็นประจำเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าร้อยละ 10 ของเงินรายได้ของสภาพนายความตามมาตรา 9 (1) ของปีที่ล่วงมา ซึ่งหมายความว่าสภาพนายความต้องจัดสรรเงินที่ได้จากค่าจดทะเบียนทนายความ ค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมไม่น้อยกว่า 10% ให้กองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเป็นรายปี ทุกปี ทั้งนี้เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในงานช่วยเหลือ -

ประชาชนทางกฎหมาย

- 2.2) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล
- 2.3) ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้ และ
- 2.4) ดอกผลของ (2.1) (2.2) และ (2.3)

3) หน้าที่อื่น ๆ ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

อำนาจหน้าที่ตามหัวข้อนี้เป็นอำนาจหน้าที่จากที่กำหนดไว้ข้างต้นซึ่งสุดแต่ข้อบังคับจะกำหนดไว้ เช่น จัดทำงบประมาณรายจ่ายต่อคณะกรรมการสภาพนายความเพื่อจัดสรรเป็นกองทุนช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เก็บรักษาเงินที่สภาพนายความจัดสรรให้ ทรัพย์สินที่มีผู้บริจาค และดอกผลต่างๆ จัดทำบัญชี จัดให้มีนายความอาสาไปประจำตามสถานีตำรวจเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายแก่ประชาชนที่มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ฯลฯ เป็นต้น (ดูรายละเอียดข้อบังคับสภาพนายความว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย พ.ศ. 2529 ในภาคผนวก)

หลักเกณฑ์การช่วยเหลือ

ประชาชนผู้มีสิทธิได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัตินี้กำหนดหลักเกณฑ์หรือคุณสมบัติไว้ในมาตรา 78 มีสาระสำคัญดังนี้

- 1) ต้องเป็นผู้ยากไร้ และ
- 2) ไม่ได้รับความเป็นธรรม

เมื่อกล่าวถึงการช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมาย อาจมีนักศึกษาบางท่านตั้งข้อสงสัยว่าทำไมต้องมีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

เมื่อพูดถึงการช่วยเหลือโดยทั่วไปไม่เฉพาะในเรื่องของกฎหมาย คงต้องยอมรับโดยปฏิเสธไม่ได้ว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันนั้นเป็นสิ่งดี ซึ่งอาจเรียกได้ว่าการช่วยเหลือกันนั้นเป็นคุณสมบัติที่ดี เป็นสิ่งอันประเสริฐของมนุษยชาติ ชนใด หมู่ใด สังคมใด หากมีเมตตาต่อกันโดยการช่วยเหลือเจือจุนซึ่งกันและกันแล้ว ชนนั้น หมู่ นั้น สังคมนั้นย่อมมีแต่ความสงบสุข จะเห็นได้ว่าศาสนาของทุกศาสนาในโลกแล้วแต่สอนให้คนมีเมตตาต่อกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังภาษิตพุทธศาสนาว่า “เมตตาจัญโลก” หรือ “ที่ใดมีเมตตา ที่นั้นร่มเย็น” ฯลฯ เป็นต้น

หันมาพิจารณาในด้านการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายซึ่งได้มีการนำมากำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนเองก็ยังไม่ทราบแน่ชัดในเจตนารมณ์นี้ แต่ก็ยอมรับและเชื่อว่าทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะโดยปกติของคนทั่วไปแล้วมักจะอาศัยช่องว่างความได้เปรียบในด้านต่างๆ เอาประโยชน์จากคนที่ด้อยกว่าตน แต่เมื่อมีองค์กรหรือสถาบันหรือแม้แต่

หน่วยงานเอกชนก็ตาม ได้มีจิตเมตตาสงสาร ยื่นมือออกช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ผู้ยากไร้และไม่ได้รับ
ความเป็นธรรมในสังคมไม่ว่าในด้านกฎหมายหรือด้านอื่นๆ จึงนับว่าเป็นเรื่องที่ได้เสียสละ ควรค่า
แห่งการยกย่องสรรเสริญอย่างยิ่ง ผู้เขียนเข้าใจว่าการที่ผู้ร่างได้กำหนดเรื่องเหล่านี้ไว้เป็นกฎหมาย
ก็เพราะมองเห็นสภาพปัญหาและความเป็นจริงในสังคมที่ไม่อาจนิ่งดูคายน้อยตามยถากรรมได้
ในสังคมปัจจุบันเราไม่อาจปฏิเสธความจริงที่ว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้กฎหมาย จริงอยู่แม้
กฎหมายได้บัญญัติในสาระสำคัญว่าทุกคนต้องรู้กฎหมาย ผู้ใดจะยกเอาความไม่รู้กฎหมายมาเป็น
เหตุหรือข้อแก้ตัวให้พ้นผิดไม่ได้ก็ตาม แต่โดยสภาพแห่งความเป็นจริงคงต้องยอมรับกันว่าผู้ซึ่งมิ
ได้ศึกษากฎหมายย่อมขาดความรู้ในกฎหมายโดยเฉพาะผู้ที่ยากจนมักตกอยู่ในฐานะที่เสีย
เปรียบในสังคม เพราะไม่มีโอกาสที่จะศึกษาวิชากฎหมาย และเมื่อคนเหล่านี้มีปัญหาทางกฎหมาย
เกิดขึ้น ความยากไร้เป็นอุปสรรคที่จะจ้างผู้มีวิชาชีพทางกฎหมายช่วยเหลือจับผิดเป่าปัญหาของ
ตน เป็นเรื่องค่อนข้างลำบาก จำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับการช่วยเหลือ

ปัญหาความไม่รู้กฎหมายได้ก่อให้เกิดการเอาเปรียบกันขึ้นในสังคมโดยการฉกฉวย
โอกาสดังกล่าวหลอกลวงผู้ไม่รู้กฎหมาย เป็นต้นว่าหลอกลวงรับสมัครคนไปทำงานในต่าง
ประเทศ หลอกลวงให้กระทำผิดกฎหมายบุกรุกแผ้วถางป่าและตัดฟันต้นไม้หวงห้าม นอกจากนี้ยัง
อาศัยกฎหมาย เช่น การขายฝากเป็นเครื่องมือเอาเปรียบผู้ที่จำต้องกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อใช้จ่าย
ในการดำรงชีวิต โดยกำหนดสินไถ่เกินกว่าราคาหนี้สิน หรือคิดดอกเบี้ยเกินอัตราบวกกับราคาขาย
ฝากกำหนดเป็นสินไถ่ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นเหตุให้ผู้ถูกหลอกลวงและถูกเอาเปรียบต้องสูญเสีย
สิทธิ เสรีภาพตลอดทั้งทรัพย์สินไป ความอับอายที่ถูกหลอก ความคับแค้นใจที่ถูกโกงอาจก่อให้เกิด
ปัญหาอาชญากรรมโดยการแก้แค้นประทุษร้ายร่างกาย ชีวิต ทรัพย์สิน ตอบโต้ซึ่งกันและกัน
อันก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคมคิดตามมา ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการ
ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่เกิดขึ้นปีหนึ่งๆ มิใช่น้อย แทนที่งบประมาณเหล่านี้ควรนำ
ไปพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น รัฐสามารถที่จะขจัดให้บรรเทาลงได้โดยการให้ความช่วยเหลือทาง
กฎหมายแก่ประชาชน โดยการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจกฎหมายพื้นฐานแก่ประชาชน โดยการ
จัดฝึกอบรมความรู้เบื้องต้นแก่ผู้นำชุมชน หมู่บ้าน ตลอดจนครูอาจารย์ เพื่อจะได้เป็นที่พึ่งที่ปรึกษา
เบื้องต้นแก่ผู้ได้รับการปกครอง เช่น ลูกบ้าน ลูกศิษย์ ให้คำปรึกษากฎหมาย ประenomข้อพิพาท ช่วย
เหลือจัดหาทนายความอาสาว่าต่างแก่ต่างอรรถคดีให้แก่ประชาชน แม้ปัจจุบันได้มีองค์กรตลอด
จนสถาบันของรัฐบาลและเอกชนช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอยู่หลายแห่งก็ตาม แต่ก็อยู่

ในลักษณะต่างฝ่ายต่างทำ การประสานงานกันยังไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อมีการกำหนดเรื่องการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้เด่นชัดเช่นนี้ จึงเป็นที่น่ายินดีที่รัฐจะได้เข้ามาสนับสนุน อุดหนุน ด้านงบประมาณ ซึ่งเป็นของใหม่ กฎหมายเดิมไม่ปรากฏเช่นนี้

เนื่องจากกระบวนการวิชานี้เป็นการศึกษาภาคปฏิบัติ โดยการนำความรู้ในกฎหมายสารบัญญัติ มาประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติกับกฎหมายวิธีสบัญญัติ ผู้เขียนเห็นว่าการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยจะศึกษาด้านเดียวนั้นน่าจะไม่สมบูรณ์ ควรที่จะแยกการศึกษาวิชานี้เป็น 2 ส่วน คือ ศึกษาภาควิชาการ ผสมผสานภาคปฏิบัติ เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจความเป็นมาจักได้ใช้กฎหมายถูกต้องตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย เนื่องจาก พ.ร.บ.ทนายความปัจจุบันจะอนุญาตให้บุคคลใดเป็นทนายความ บุคคลนั้นจะต้องผ่านการฝึกอบรมตามที่มาตรา 38 กำหนดไว้เสียก่อน อย่างไรก็ตามเสียก็จะต้องไปเข้ารับการฝึกอบรม ผู้เขียนเห็นว่าถ้าได้สอดแทรกวิชาการเบื้องต้นเข้าไปด้วย คาดว่าจะได้ประโยชน์มากกว่าการฝึกด้านเดียว ด้วยเหตุนี้แนวคำอธิบายของผู้เขียนจะอยู่ในรูปแบบมีหลักกฎหมายผสมผสานภาคปฏิบัติ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่ามีทฤษฎีและปฏิบัติ ดังนั้น ในเบื้องต้นนี้ใครขอทำความเข้าใจกับนักศึกษาให้ทราบความมุ่งหมายของผู้เขียนด้วย

ต่อไปจะกล่าวถึงแนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย

แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย

1) ในลักษณะสากล

คงเป็นที่ทราบกันดีว่าในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ประชาชนของประเทศย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน หลักกฎหมายของประเทศที่ปกครองในรูปแบบประชาธิปไตยก็เช่นเดียวกัน คือ ใช้หลักนิติธรรม (Rule of law) คือ รัฐต้องให้ความยุติธรรมแก่พลเมืองโดยเท่าเทียมกันโดยไม่คำนึงถึงฐานะของบุคคล กล่าวคือ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะร่ำรวยหรือยากไร้ ทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอกันในสายตาของกฎหมาย (there should be equal justice to the rich and poor alike) ซึ่งตรงกับสุภาษิตกฎหมายที่ว่า "Equal Justice before the law" กล่าวโดยสรุปในสาระสำคัญหมายความว่า ในการดำเนินคดีระหว่างคนรวยกับคนจน รัฐจะต้องให้ความเสมอภาคกันและบุคคลทุกคนจะต้องมีโอกาสรักษาและป้องกันสิทธิตามกฎหมายของตนไม่ว่าผู้นั้นจะยากจนปานใดก็ตาม (Nobody should be denied a legal right because of insufficient

financial recourcer)^{1/} หลักการนี้ตรงกับผู้พิพากษาชาวอเมริกันชื่อ Wiley B. Rutledge กล่าวในการประชุมเกี่ยวกับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายของเนติบัณฑิตยสภาอเมริกันที่ว่า “ความเสมอภาคทางกฎหมายในระบบประชาธิปไตยที่แท้จริงเป็นสิทธิซึ่งไม่อาจแบ่งให้โดยความเห็นใจ ความกรุณา ความกลัว หรือโดยดุลพินิจได้”^{2/}

ในด้านวิวัฒนาการเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย (Legal aid) องค์การสหประชาชาติได้เล็งเห็นความสำคัญ เช่น ในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายในคดีอาญา ได้มีการพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายครั้งในที่ประชุม เช่น การประชุม The Third United Nations Congress on the Prevention of Crime and Treatment of offenders ที่ Stockholm ปี ค.ศ. 1965 และแนวความคิดในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายไม่จำกัดเฉพาะคดีอาญาเท่านั้น แนวโน้มการช่วยเหลือทางกฎหมายยังขยายไปยังคดีทั่วไปด้วย และแนวคิดเกี่ยวกับ Legal aid นี้ ได้มีการพิจารณาในการประชุม The United Nations Conference on Human Right ที่ Teheran ปี ค.ศ. 1968 ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

- 1) รัฐบาลต้องให้การสนับสนุนการพัฒนากระบวนการช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างแท้จริง เพื่อป้องกันสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน
- 2) ต้องมีการแก้ไขบรรทัดฐานเพื่อให้การช่วยเหลือด้านการเงิน อาชีพ การช่วยเหลือทางกฎหมายอื่นในคดีที่เหมาะสมแก่บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน
- 3) รัฐบาลควรแสวงหาวิถีทางและมาตรการช่วยเหลือด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- 4) รัฐบาลต้องหาวิธีทางทำให้ขั้นตอนของกฎหมาย ตลอดจนวิธีพิจารณาให้ง่ายขึ้น เพื่อลดค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อใช้กฎหมายในการแก้ปัญหา
- 5) รัฐบาลควรให้ความช่วยเหลือในการหาทางร่วมมือกันในการช่วยเหลือทางกฎหมาย
- 6) สหประชาชาติต้องให้แหล่งข้อมูลเพื่อความสะดวกแก่ผู้เชี่ยวชาญและการช่วย -

^{1/} คำกล่าวของผู้แทนเนติบัณฑิตยสภาไทย ตามรายงานการประชุมสมัชชาเนติบัณฑิตยสภาระหว่างประเทศ ครั้งที่ 9 ณ นครเฮินเนอเวอ, ประเทศสก๊อตแลนด์.

^{2/} Eimery A. Brownell. Legal Aid in the United States (New York, The Lawyer Cooperation Publishing Company 1951) Page 60.

เหลือด้านเทคนิคต่างๆ แก่รัฐสมาชิกเพื่อช่วยเหลือทางกฎหมาย^{1/}

2) แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศไทย

ก่อน พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับ ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายโดยตรงและชัดเจนเฉพาะเรื่องอย่างพระราชบัญญัติทนายความปัจจุบัน คงมีปรากฏในกฎหมายแม่บทของประเทศ คือในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2517 มาตรา 34 อนุมาตรา 2 (ซึ่งถูกยกเลิกไปแล้ว) มาตราดังกล่าวบัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ” รัฐธรรมนูญฉบับนี้นับเป็นก้าวแรกของการบัญญัติหลักเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมายของประเทศไทย หลังจากนั้นมาก็ไม่มีระบุถึงแต่ประการใด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2521 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ได้บัญญัติหลักการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้คดีอาญาไว้ในมาตรา 29 ดังนี้ “ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเป็นผู้ยากไร้ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจัดหาทนายความสำหรับตนเองได้ บุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

นอกจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว ก็มีบทบัญญัติใน ป.วิ.อาญา ป.วิ.แพ่ง กฎหมายคุ้มครองแรงงานตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2515 ซึ่งมีหลักกฎหมายดังนี้

ป.วิ.อาญา มาตรา 173 บัญญัติว่า “ในคดีอุกฉกรรจ์มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่เด็กตามมาตรา 56, 57 และ 58 แห่งกฎหมายลักษณะอาญาเป็นจำเลย (ตรงกับ ป.อาญา มาตรา 73, 74 และ มาตรา 75 – ผู้เขียน) ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายให้”^{2/} ในอดีต ทนายที่ศาลขอแรงปฏิบัติหน้าที่นี้จะได้รับเงินรางวัลตามที่ศาลกำหนดให้ในอัตราอย่างสูงไม่เกิน 100 บาท ซึ่งมีรายละเอียดในอัตราที่ระบุไว้ตามตารางท้ายหนังสือกระทรวงยุติธรรมที่ นว.28/2489 ลงวันที่ 28 ธันวาคม 2489 และเงื่อนไข

^{1/} “Legal Aid in developing countries, Who is eligible for Legal Aid?” by Mochtar Kusunaatmadia. Indonesia, Page 1.

^{2/} มาตรา 173 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2539 ความว่า “ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีก็ให้ศาลตั้งทนายความให้

ของการจ่ายค่าทนายความก็ต่อเมื่อคดีถึงที่สุดแล้วหรือเมื่อคดีนั้นจำเลยตายหรืออัยการถอนฟ้องแล้ว ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นอัตราที่ต่ำมาก จึงเป็นเหตุให้ทนายความไม่ใคร่ใส่ใจเหมือนคดีซึ่งถูกความมากกลงข้างเอง

ในด้าน ป.วิ.แพ่ง มีปรากฏในมาตรา 155 - 160 มาตรา 155 บัญญัติว่า “ถ้าคู่ความคนใดอ้างว่าเป็นคนยากจนไม่สามารถเสียดำค่าธรรมเนียมศาลในศาลชั้นต้น หรือชั้นอุทธรณ์ หรือชั้นฎีกา เมื่อศาลได้ไต่สวนเป็นที่เชื่อได้ว่าคู่ความนั้นเป็นคนยากจนไม่มีทรัพย์สินพอเสียดำค่าธรรมเนียม ก็ให้ศาลอนุญาตให้คู่ความนั้นฟ้องหรือต่อสู้คดีอย่างคนอนาถาได้ แต่การขอเช่นนั้น ถ้าผู้ขอเป็นโจทก์ ผู้ขอจะต้องแสดงให้เป็นที่พอใจศาลด้วยว่าคดีของตนมีมูลที่จะฟ้องร้อง หรือในกรณีอุทธรณ์หรือฎีกาศาลเห็นว่ามีเหตุอันสมควรที่จะอุทธรณ์หรือฎีกา แล้วแต่กรณี ฯลฯ”

จากบทบัญญัติเหล่านี้จะเห็นว่าเดิมไม่มีมาตรการอันใดที่จะช่วยคู่ความผู้ยากจนในเรื่องค่าทนายความแต่ประการใด และจากสถิติคดีในศาลส่วนแพ่งคดีอนาถามีน้อยกว่าคดีแพ่งทั่วไป

สำหรับกฎหมายคุ้มครองแรงงานได้บัญญัติไว้ในประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 103 ข้อ 6 ว่า “ให้กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจสั่งให้พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งมีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีทางนิติศาสตร์มีอำนาจกระทำการเป็นทนายความดำเนินคดีให้ลูกจ้างซึ่งมีข้อพิพาทแรงงานกับนายจ้างในกรณีที่ลูกจ้างยากจนและคดีมีมูล เมื่อกระทรวงมหาดไทยแจ้งให้ศาลทราบแล้วก็ให้มีอำนาจดำเนินคดีได้ตลอดถึงศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา”

จากบทบัญญัติเหล่านี้จะเห็นได้ว่าก่อน พ.ร.บ. ทนายความ พ.ศ. 2528 มีผลใช้บังคับนั้นมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายน้อยมากหากเปรียบเทียบกับต่างประเทศ เช่น ประเทศอังกฤษมีการช่วยเหลือทางกฎหมายตั้งแต่สมัยแผ่นดินพระเจ้าเฮนรี่ที่ 1 (ค.ศ. 1483-1509) มี The Legal Aid and Advice Act เมื่อปี ค.ศ. 1949 และปัจจุบันมีหน่วยงานช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเป็นทางการ

3) แนวความคิดและกฎหมายเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนในประเทศกลุ่มอาเซียน

ในกลุ่มประเทศอาเซียนซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วย ในกลุ่มภาคีสมาชิกอาเซียน

ในคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปีในวันที่ถูกฟ้องต่อศาล ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทนายความ ก็ให้ศาลตั้งทนายความให้”

เช่น

3.1) ประเทศมาเลเซีย หลักการช่วยเหลือทางกฎหมายได้รับการคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 8 สาระสำคัญว่า บุคคลมีความเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน (All persons are equal before the law and entitled to the equal protection of the law)

กฎหมายที่เกี่ยวกับ Legal Aid คือ the Legal Aid Act ปี 1971 เริ่มต้นโดย the Emergency (Essential Power) Ordinance No. 39 of 1970 และปัจจุบันมี Government Act คือ the Legal Aid Act ปี 1971

3.2) ประเทศอินโดนีเซีย ได้มีการพัฒนาทางความคิดเกี่ยวกับ Legal Aid อย่างรวดเร็ว แต่ทางด้านกฎหมายที่เป็นพื้นฐานของการจัดโครงการ Legal Aid ยังขาดอยู่ซึ่งมีวิวัฒนาการดังต่อไปนี้

- 1.) The H.I.R. (Revised Indonesia Regulation)
- 2.) Law no'14 year 1970
- 3.) Cibogo Conference
- 4.) The President's speech of August 16, 1978
- 5.) Statement of 6 high ranking law enforcement officials on 10 November 1978

อย่างไรก็ดี แม้ความจริงใจของรัฐบาลที่จะปรับปรุงสถานภาพทางกฎหมายในอินโดนีเซีย แต่ก็มีอุปสรรคอยู่อย่างมากมายและได้รับการต่อต้านจากหน่วยงานอื่น

3.3) ประเทศฟิลิปปินส์ ในรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์ ลงวันที่ 14 พฤษภาคม 1935 (Article III, Section I, paragraphs 15, 17) และมี Rules of Court กล่าวไว้เกี่ยวกับหลักการในเรื่อง Legal Aid

3.4) ประเทศสิงคโปร์ ส่วนมากโครงการ Legal Aid ได้ดำเนินงานในมหาวิทยาลัย โดยมีโครงการ C.L.E. (Clinical Legal Education)

เมื่อเปรียบเทียบแนวความคิดและกฎหมาย การช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนของไทย กับประเทศกลุ่มอาเซียน จากการศึกษาเบื้องต้นจะเห็นได้ว่าก่อน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 ออกใช้บังคับ ประเทศไทยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับ Legal Aid ไว้โดยเฉพาะอย่างชัดเจน คงมีแต่ใน ป.วิ.แพ่ง ที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีของคนอนาถา และใน ป.วิ.อาญา เกี่ยวกับการแต่งตั้งทนายความ ในคดีอุกฉกรรจ์ตลอดจนกฎหมายบางฉบับซึ่งแสดงว่าแต่เดิมรัฐยังไม่ให้ความสำคัญในเรื่อง

Legal Aid มากนัก ต่างกับกลุ่มประเทศอาเซียนอื่นๆ อาทิเช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ที่มี the Legal Aid Act บัญญัติไว้เป็นพิเศษ แต่อย่างไรก็ตามก็เป็นที่น่ายินดีที่ปัจจุบัน ได้มีบทบัญญัติในเรื่องการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้ใน พ.ร.บ.ทนายความ พ.ศ. 2528 และมีผลใช้บังคับแล้วซึ่งน่าขอบคุณทุกฝ่ายที่มีส่วนผลักดันเรื่องนี้จนสัมฤทธิ์ผลและคงจะไม่มีประเทศใดกล่าวได้ว่าไทยล้าหลังในด้านนี้อีกต่อไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเรื่องการมีบทบัญญัติการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายเฉพาะเรื่อง แต่อย่างไรก็ดีแม้ประเทศไทยจะเพิ่งมีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างชัดเจนล่าช้าไปบ้าง แต่ในความเป็นจริงประเทศไทยมีปฏิบัติการในด้านการให้ความช่วยเหลือประชาชนในทางกฎหมายทั้งของรัฐและเอกชนก่อนจะมีกฎหมายออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเสียอีก ตัวอย่างหน่วยงานของรัฐ

- สำนักงานช่วยเหลือทางกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- คณะกรรมการเรื่องราวร้องทุกข์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา
- กองบริการประชาชน สำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคณะกรรมการช่วยเหลือชวาณาชาวไร่ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
- สำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน กรมอัยการ
- กรมประชาสงเคราะห์ ฯลฯ

หน่วยงานของเอกชน เช่น

- สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย
- สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมาย
- สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- มูลนิธิส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์เพื่อพัฒนาชุมชน
- ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก
- ศูนย์ช่วยเหลือแรงงานเด็ก มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก
- กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม
- กลุ่มเพื่อนหญิง
- ฮอทไลน์เอเชียและโอเชียเนีย
- คณะกรรมการยุติธรรมและสันติ

ประเภทสื่อมวลชน เช่น

- วารสารนายประจําบ้าน
- คอลัมน์ “คนข้างศาล” หนังสือพิมพ์เดลินิวส์
- คอลัมน์ “กฎหมายพาสุนัข” หนังสือพิมพ์สายกลาง
- คอลัมน์ “ทนายข้างบ้าน” หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ
- คอลัมน์ “กฎหมาย” วารสารดอกเบี้ย ฯลฯ

ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงตัวอย่าง นอกจากนี้ยังมีเอกชนตลอดจนกลุ่มบุคคลผู้รักความเป็นธรรม เสียสละ อุทิศตนเพื่อคนยากไร้และประชาชนให้บริการช่วยเหลือทางด้าน-กฎหมายโดยไม่คิดค่าตอบแทนเป็นจำนวนไม่น้อยคู่กัน

อนึ่ง ปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งที่มีการเรียนการสอนกฎหมายในประเทศไทยได้มีโครงการมุ่งเน้นงานบริการชุมชนนอกเหนืองานวิชาการและวิจัย โดยมีโครงการช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน เช่นที่ ทำอยู่ในคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชนต่างๆ รวมทั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหงด้วย

สรุป แม้จะมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนคอยให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายที่ดี แต่ก็ยังมีลักษณะต่างฝ่ายต่างทำด้วยทุนรอนของตนเองยังไม่ได้ประสานงานเท่าที่ควร แต่เห็นได้ว่าเป็นเจตนาของคนที่เสียสละ เป็นเจตนาที่ดี ควรค่าแห่งการส่งเสริมและร่วมมือ ดังนั้น เมื่อมีการกำหนดให้มีการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายไว้โดยสภาพทนายความทำหน้าที่อย่างชัดเจนทั้ง จะได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลด้วย นับว่าเป็นนิมิตหมายที่ดี กฎหมายนี้จะเป็นที่พึ่งของประชาชน

ปัจจุบันเป็นที่น่ายินดีว่ารัฐได้ให้หลักประกันการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนในการต่อสู้คดีอย่างเสมอภาคไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 โดยให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญามีสิทธิได้รับการช่วยเหลือจากรัฐด้วยการจัดหาทนายความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจหาทนายความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือโดยจัดหาทนายความให้โดยเร็ว ในส่วนคดีแพ่งก็ให้สิทธิบุคคลได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐได้ด้วย (มาตรา 242) จึงเป็นที่อุ่นใจได้ว่าสภาพทนายความจะเป็นที่พึ่งของประชาชนและปฏิบัติหน้าที่ให้สมกับเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม
